

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, félooldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, félooldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor tanárhoz** (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Patrónusok az erdélyi ref. egyházkerületben.

A kiváltságokról, előjogosultságról soha és sehol sem mondtak le önkényt és szívesen. Ezt hiszik Erdélyben is; ezért olyan kemény dió az erdélyi ref. egyházkerület alkotmányos szervezetének átalakítása a paritas és a zsinat-presbiteri rendszer elvének elfogadásával és azoknak szellemében. A kiváltságosok, előjogosultak, a patronusok és a magukat ilyenekül viselők állnak — így hiszik Erdélyben! — itt akadályul, melyben az első lépésnél megütközünk. Ezeknek érzékenysége olyan nebánsvirág, olyan kényes pont, hogy nemcsak hozzányulni, érinteni nem merik itt, de sokakat valóságos ideges félelem, ingerültség fog el, még a papok között is, ha átalakítási véleményről hallanak. Az erdélyi ref. egyház — azt hiszik — azonnal összeomlik, a mint a patronusok neheztelnek, mert, úgymond, ezek nélkül papok és nép nem érnek semmit. Azért, mint egykor az inquisitio ügyéről, úgy most Erdélyben a patronusok kiváltságos helyzetéről a ref. egyházban „csitt!” Valami elképzelhetetlen az itt, hogy a patronusok rendje a megvetett „egyházi renddel” egyenlővé tétessék; meg aztán, hogy nem a magas egyházkerületi közgyűléstől, hanem a nép választásából nyerje az egyházban bizalmi állását. A régi világban, a rendi alkotmányban ez osztálygög az akkori felfogás előtt, azon nagy jótéteményekért, mikkel a földesurak egyházaikat, mondhatni, egyedül tartották fenn, természetes lehetett, ámbár a papokkal szemben, kik a nemesek közé emeltettek, akkor is jogtalan volt az. Ám kiváltságos állásukat, az egyház kebelében elfoglalt előjogosult helyzetüket, melyben ők a ref. egyháznak született törvényhozói voltak, indokoltá tette az, hogy ők az egyházaknak bőkezű patronusai voltak. Ha van valahol az erdélyi ref. egyházkerületben az eklézsiáknak fekvő birtoka és pedig nemcsak az egyházi hivatalnokok haszná-

latában, hanem külön az egyházközség fentartására, — pedig ilyen csaknem mindenütt van — azt mindenütt vallásszerető főurak alapításaiból nyerték, kik századokon keresztül egyházuk és nemzetük iránti nemes kötelességérzetből adományokat, hagyományokat tettek, alapítványokat adtak vagy rendeltek a szegény egyházközségek fenmaradásának biztosítására. Ha Erdélynek ilyen főurai nem lettek volna, ma az eloláhosodott magyar községek száma legalább is megtízszerezve volna.

De bár az erdélyi ref. egyháznak ilyen jótétevői voltak: ezen egyházkerületnek (régőbbi elnevezéssel „erdélyi ev. ref. anyaszentegyház”) külön egyházjogában, törvényeiben sehol sincs körvonalozva, ki vagy milyen feltételek mellett tekinthető, nevezhető valaki patrónusnak és gyakorolhat patrónusi jogokat, foglalhat el az egyházban kiváltságos helyzetet. Innen állhatott elő az a visszás, de zavarokat is előidéző állapot, melyben minden kurta nemes megfelelő birtok, ellenszolgáltatások nélkül a patrónus előjogait ragadta magához nemcsak lakóhelyén, az ottani egyház, pap és mesterrel szemben, hanem az egész egyházkerület törvényhozásában is.

A r. kath. egyházban a patronatus eleitől fogva meglevén, ennek közjogi helyzete a kánonjogban körülíratott, e hexameter: „Patronum faciunt dos, aedificatio, fundus” fejezvé ki azt, kit ismer el az egyház patronusnak. Ez alapelvelet elfogadta ugyan az erdélyi ref. egyház: de a gyakorlatban be nem tartotta azt. Míg ugyanis a r. kath. egyházjog arra, hogy valaki patrónusnak ismertessék el és az egyház részéről az ennek megfelelő fiztetelben, előjogosultságban, szükség esetén jótéteményben („alatur egenus”) részesíttessék, megkivánja ama versbe foglalt három feltételnek, tehát az egyház fentartásához szükséges adományt, helyiséget templom- és paplaknak, ezen épületeknek előállítását, teljesítését,

ha szinte e célra egyesülve többek által is: addig az erdélyi ref. egyház gyakorlata az AC.-ben igen sűrűn, de minden közelebbi meghatározás nélkül előforduló patrónus elnevezésre támaszkodva, patrónusnak tekintett minden birtokos nemes embert. A ref. egyház nagygyűlései (synodus generalis, seu provincialis v. nationalis) ugyanis rendszerint az országgyűlésekkel egy helyen és időben tartatván, mivel jó ideig (1791-ig) az országgyűlésnek minden nemes ember tagja volt, ugyancsak részt vettek, mint tényezők az egyházi törvényhozásban. kormányzásban minden ref. vallású nemesek is. A Geleji Katona kánonok 12-ike p. o. egy pontban ezt mondja: „Ha van valami változtatandó vagy kijavítandó a szertartásokban, azt az egyházmegyei, vagy nemzeti zsinaton az egész egyháznak, mint szintén a fejedelemnek és a hely. hitv. evang. *rendeknek* egyetemes akaratával kell létesíteni.” Már itt megemlítem, hogy az AC. adta jogát „az egyházi rend”-nek, a lelkészeknek, mely jog szerint ezek egytől-egyig tagjai voltak nemcsak az u. n. közszent zsinatnak, azaz a tisztán egyházi ügyekben intézkedő papi gyűlésnek, hanem a teljes, azaz világiakkal egyesített egyházi főtanácsnak is, a gyakorlat mielőbb elenyészett, sem itt, de még ott sem voltak jelen csak az esperesek és egyházmegyei jegyzők; csakhamar bekövetkezett a lelkészek kiszorítása, a másik elemnek jogtalan benmaradásával és pedig oly következetesen, hogy a nemesség eltöröltetvén, ennek helyébe lép, ha nem is épen oly roppant tömegben, de még kevésbé igazolt úton a világiaknak olyan része is, a mely patrónusnak már a legjobb akarattal sem nevezhető, — valószínűleg abból a felerőszakolt félelemből, hogy az erdélyi egyház csak úgy állhat fenn, mint magas, mint urak egyháza. Az 1861. évben megindult egyház-szervezés figyelme a patrónátusra is kiterjedvén, még ekkor is csak ennyi kíváncsi állított a patrónusok elé: 1. Egyházalapítás, templomhely ajándékozás, templom-építtetés, tetemes tőke az egyház fenmaradásának biztosítására. 2. Iskolaház, pap- és mesterlak építtetés, vagy az egyháznak olyan mérvű segítése, mely

nélkül az fenn nem állhatna. 3. A pap és mester fizetésében olyan mérvű résztevés, hogy e nélkül az illető egyház azon hivatalokat fenn nem tarthatná. 4. Patrónus lehet az is, a ki a papnak 10, a mesternek 5 kalangya képét ad és minden egyházi teherből kétszer annyit hordoz, mint egy közönséges gazda. Mint látjuk: a 4-ik pont igen alacsony színvonalra szállítja le a patrónusi követelményt; nagyon csekély adományért kiszolgáltatja a lelkészt (mert ez érzi ennek súlyát) esetleg műveletlen, gögös ember bántalmának. Az 1-ső és 2-ik pont nagyobb méretű követelményeit ma Erdélyben senki sem teljesíti, a 3-ikat is oly ritkán, hogy egyházmegyénk 34 egyházában egyetlen egyben járul ilyen nagyobb mérvű segélyozással a földesúr a lelkész és meszter fizetéséhez, a mi különben így is olyan inséges, hogy ezelőtt néhány évvel éveken át üresedésben volt a lelkészi állás, mert nem jelentkezett reá ember.

Patrónus olyan áron, a mennyit tehát a 4-ik pont ehhez megkíván, még akad; de valódi patrónus nagyon kevés. Hanem Erdélyben annyira kétségbeesetten ragaszkodnak az urakhoz, hogy míg odaát ott látjuk ülni az egyházmegyei gyűléseken azoknak a tisztességes, értelmes arcú kurátoroknak, alföldi jó magyaroknak, erős kálvinista embereknek egy-egy kis csapatát és egyháznak érdekében nagy lelki gyönyörűséggel látjuk: itt valami képzelhetetlen, nem létező fogalom paraszt embert számításba venni, azt küldeni az egyházmegyére képviselőnek. Ugy hogy ha valamely községben nincs úr, addig mennek, ha 7-ik falu határába is, míg foghatnak egyet. Maga a nép is természetesnek találja ezt. És hát csaknem minden faluban van több is, kollégiumot látott ember (igaz, hogy még az ilyenekben sincs meg az alföldi népnek veleszületett komoly értelmessége, józan, tiszta észjárása), maga a nép is visszarettenne attól, hogy közülete küldjenek az egyházmegyére képviselőt. Keres olyat, a kitől hasznót, érdekeinek előmozdítását várja vagy ő, vagy a pap. Ha p. o. pere volna választás idején, megválaszt egy ügyvédet; valami közigazgatási úton elintézendő ügye van, választ egy szolgabíró, —

TÁRCA.

A német evangyéliomi tartományi egyházak egyesüléséről.*

Beyschlag hallei theol. tanárnak a szász tartományi zsinat 1899. okt. 28. ülésén tartott zsinati beszédéből.

... Mint egyháznak is megvan tehát nekünk a magunk *birodalmi tartománya*, t. i. a külföldi evangélikus németek, s ez a birodalmi tartomány egy mögötte álló organizált közösséget kíván. De megvan ám közös *birodalmi ellenségünk* is, a melynek egységes organizáció nélkül nem vagyunk képesek ellentállani. Senkinek a figyelmét sem kerülhetette el, a ki a legutóbbi emberöltőt öntudatosan keresztül élte, mily óriási változás

* Ennek a nagy hatású, tartalmas és lendületes beszédnek főntebb *töredékét* általános jelentőségénél fogva nem tartjuk érdektelenné bemutatni lapunk olvasói előtt. Az indítvány, melynek védelmében ez a beszéd a szász tartományi zsinaton elhangzott, következő: „Mondja ki a tartományi zsinat, miként indítványozza az egyetemes zsinatnál, hogy ez legközelebbi ülésézése alkalmával keresse meg a főegyháztanácsot, egyengesse útját a német evangyéliomi tartományi egyházak olyatén egyesülésének, a melynek célja valamennyiök közös ügyeinek, önállóságuk és hitvallásuk sérelme nélkül leendő előmozdítása.” Az egész beszéd a „Deutsch-evang. Blätter” f. évi novemberi füzetének 797. és köv. lapjain olvasható. Szerk.

ment végbe annak a két nagy hitfelekezetnek kölcsönös viszonyában, a melybe a német nemzet megoszlik. Az az idő, mikor a katolicizmus és a protestántizmus Németországon, a maga történelmi birtok-állományával meglegedve, békességben élt egymás mellett, sőt olykor-olykor egymástól tanulni is akart, ma már pusztán álom. Helyére a háború lépett, melyben a támadó fél a római egyház, mi pedig védelemre vagyunk kényszerítve s a német protestántizmus fennállása és jövője ellen intézett eme rendszeres támadás, a birodalmi ülés tribüne-jétől, összes viszonyainkon keresztül elér a vegyes házasságok házi tűzhelyéig és a katolikusoknál lakó protestáns szolgáló leányok konyhájáig. Uraim! Ez a mi birodalmunk egyesülésével egykorú vatikáni zsinatnak a hatása. Mikor a régi rómaiak világhódító törekvésökben valami kritikussá ponthoz érkeztek, a dictaturához folyamodtak, az állam minden erejét egyesítették és akkor könnyen ment a dolog. A római egyház ezt eltanulta politikai őseitől, sőt még túltett rajtok. Beültette Rómába a *dictator perpetuust*, a csalatkozhatlant, a kívül szemben a többi püspökök pusztán vicariusokká váltak, a ki abszolút, lelkiösmeret-kötelező hatalommal jelöli ki minden jó katolikusnak a helyét világot átölelő hódító hadjáratában s önmaga mellett csak egy vakon engedelmeskedő hatalmat ösmer, azokat a janicsárokat, a jézsuitákat, a kiknek mintájára 1870 óta valamennyi

így tovább. Annyira túl van ez irány hajtván, hogy még félelemből is adnak ilyen tisztességet valamely rossz indulatú embernek, csak hogy lekötelezzék a megtiszteltetéssel. P. o. tudok esetet, melyben egy, különféle úton meggazdagodott, az egyház földjeiből is erőszakosan foglaló boeskoros parasztnak tanult ember fiától már annyira rettegnek, hogy bár tudják róla, hogy istentagadó, egyház és pap megvető, újra és újra megválasztják képviselőül, ha ezzel leköteleznék. Elképzelhetni, milyen boldogság itt, ha egy-egy főurat foghatnak! Az ilyenek számára van az erdélyi Utasításban az egyh. ker. közgyűlés tagjairól szóló 50. §-nak i) pontja: „Azok a rendkívüli érdemeket szerzett férfiak (tagjai az egyh. ker. közgyűlésnek), a kik az egyházmegyék vagy kollégiumok ajánlatára a ker. közgyűlés által titkos szavazás útján megválasztatnak.”

Minekutána megtenném azt az észrevételemet, hogy e rendszernek, az urak után kapkodásnak, a nép teljes kizárásának az egyház kormányzatából a felsőbb fokokon, feltétlen eredménye az a közönbösség, melylyel itt a nép viselteik az egyház minden ügyei, intézményei iránt, mert nincs arra rá nevelve; itt hiába próbálkozunk p. o. iskolákra, szeretet-intézményekre gyűjteni, ez a nép nem tud az ilyesmikről: azt mondom, csakugyan méltányosság, tisztesség megbecsülni, megadni minden tiszteletet azoknak a nagy jótévedőknek, kik évről-évre tetemes áldozatokat hoznak egyházközségük, lakóhelyük, vagy más birtokukon levő eklézsiák fenntartására, és ilyenek Erdély ref. mágnásai többnyire; ámbár szükséges lett volna el nem hitetni magával Erdélynek azt, hogy itt a köznépre semmit nem számíthatnak. Hanem olyan túlságba menni, mint fent írtam, nem jótévedő, hanem egyenesen vallástalan, egyházellenes, papgyűlölő, műveletlen, rossz indulatú elemekkel tölteni be a régi patronus nemesek helyét, csak hogy mindenáron urak legyenek, nagy számmal: ez olyan cselekedet, mely ott, a hol támogatásra a legnagyobb szükség van, a pap munkája elé vet örökös gátakat annak a magas polcra emelt és ott gögösködő félművelt

úrnak megszűnés nélkül való kötekedéseivel, izgágságaival.

Valószínű azonban, hogy e kisebb súlyú, csak a számot szaporító elemekkel az erdélyi egyház is könnyebben le tudna számolni egy új szervezési munkánál. Nagyobb gondot, aggodalmat a mágnások okozzák itt, mint valóban jótévedők. Ezeket tartják lehetetlennek az általuk elfoglalt tiszteleti állásokból kiszorítani, számukat még az egyházkerületi közgyűlésen is kevesbiteni. Erre nézve én — eltekintve attól, hogy mint mondám, tulajdonképeni patronus akár szorosán az egyháznál, akár az iskoláknál, nem sok van, mindenesetre kevesebb, mint a mennyit látunk a középiskolák, egyházmegyék és az egyházkerület gondnoki székeiben, — ezeket gondolom:

1. Mivel a fentebb hivatolt szabályzat szerint „azon patronusnak, a ki valamely egyházat alapít, fentart és fennállítását *halála utánra* is egymaga biztosítja, *joga van mint alapítónak úgy magának, mint örökösének is arra, hogy azon egyházban papot és mestert válasszon*“: ott, a hol az a patronus (ha volna még ilyen!?) az egyházzal ily nagy jótévedményt közöl, az egyház oly kitünő előjogot biztosít neki, a melyet a róm. kath. egyház nem nyújt, a mennyiben ott a patronusnak választási, behelyezési jog nem, hanem csak felajánlási, kijelölési joga (*jus praesentandi*) van az általa alapított, fentartott egyházra nézve. Ha tehát az erdélyi ref. egyház a róm. kath. egyháznál több jogot ad: ezzel a patronusok meg lehetnek elégedve és jogosan nem követelhetnek maguknak befolyást, előjogokat ott is, a hol patronatusi jókat nem osztogatnak, t. i. az egész egyházkerület kormányzásában. Minthogy pedig ilyen valódi patronus ma már az erdélyi egyházkerületben is alig van: a kánonjogban nyújtott ezen kitünő jog is alig illet meg valakit; de a nyújtott kevesebb javakért tényleg mégis minden egyházban, hol ilyen jótévedő nagy úr lakik, az ő szava parancs-szó, hallgatólag csak minden egyházi hatalom az ő kezében van, és ezzel megelégedhetnek; az egész egyházkerület kormányzásának hatalmát nem igényelhetik.

rendet átalakítottak. És uraim, hogyan állunk mi ezzel a félelmetes, egységes aggressiv-organisatioval szemben? Önök mindannyian ösmerik a pálcá-kötegek régi hasonlatát; emberi erő nem bír e köteggel, de ha széjjeloldják, az egyes pálcákkal könnyen elbánhatni. Nos, nem olyanok vagyunk-e mi, német evangélikusok, a magunk huszonhat kisebb és nagyobb tartományi egyházával a koncentrált római hatalommal szemben, mint az egyes pálcák? Ne vigasztaljuk magunkat azzal illetlen helyzetünkben, hogy még idáig a conversiók szinte kizárólag a felsőbb köröknek néhány elveszett gyermekére szorítkoznak s hogy nemzetünknek nagy egésze szilárdan áll a protestántizmus mellett. A római egyháznak ellenünk folytatott jelen hadjáratában mindig a Schwarzenberg herceg programja van eszembem, a mely szerint 1850-ben Poroszországgal el akart banni: il faut avilir la Prusse, et puis la démolir. Először avilir, azután démolir. A német protestántizmus rendszeres lealacsonyítását megértük minden kigondolható módon: a keresztsége nem keresztség többé, esketése csak concubinatust teremt, nagy alapítója torkos volt és iszákos, a mit különben a farizeusok már Urunk Jézusról is mondtak. A csalatkozhatatlannak ajkai újra meg újra megtelnek hitfelekezetünk olyan gyalázásával, a miért minden más embert büntető bíróság elé állítanak nálunk — s ha kormányaink mindezeket elhallgatják, a nép széles rétegeinek

nem tévedésbe kell-e esniök büntetlenül megalázott vallásuk igazsága felől? De kezdetét vette már a *démolir* munkája is. Ezelőtt egy félszázaddal így dicsekedett egy délnémet ultramontán: a protestáns Poroszországot katolikus gyülekezetek előörsi vonalával fogjuk megrakni és egyházi rendeink telepeinek ércgyűrűjével fogjuk körülövezni. Az akkori hetykélkedés ma már beteljesült és minden előintézkedést megtettek „a brandenburgi porondon vivandó döntő ütközethez.”

Korunknak s hitfelekezetünknek sok gondtalan embere még mindig elzárkozik az elől a történelmi tény elől, a mely a mi helyzetünk s a mi kérdéseink közepette a legnagyobb súlylyal bír, hogy századunkban az államhatalomnak egyházunkkal való viszonya lényegesen megváltozott. A németországi protestántizmus, a mint tudjuk, az államhatalom oltalma alatt szervezte volt magát egyházilag; ügyét a pápa és a császár előtt fejedelmek és politikai hatóságok képviselték. Így maradt három évszázadon keresztül; a *corpus evangelicorum* a protestáns birodalmi rendeknek hitvallásuk oltalmára létesített egyesülése volt. És ennek a politikai statusnak hatása még mélyen benyult a jelen századba; particularis államaink, a melyeknek, Bajorország kivételével valamennyinek protestáns hagyományaik voltak, az alattvalóik közé tartozó katolikusok minden lelkiösmereti szabadsága dacára is szilárdan ragaszkodtak abbeli kö-

2. Az erdélyi Utasítás 51. §. a) pontja azt mondja, hogy az egyházker. közgyűlésnek tagjai a főgondnokok, kiknek száma, a püspököt is ideértve, hatnál több nem lehet. Tehát megszorítással él, a minthogy korlátlan bemenetelt nem is engedhet. Minthogy pedig az erdélyi egyházkerületben nemcsak öt olyan előkelő férfi van, a ki tehetsége és egyházas buzgóságáért megérdemelné a főgondnoki méltóságot: a törvény, az új szervezés a megszorításban ugyanilyen jogon tovább mehet és állíthat, mint a többi egyházkerületek egy-egy gondnokot az egyházkerületen és következetesen az egyházmegyéken, iskolákban, — nem esvén semmi sérelem a buzgó urakon, miután fenmarad számukra jótéteményeikért viszonzásul minden tisztesség saját lakóhelyükön, ezenkívül a tanácsbírói tisztségek úgy az egyházmegyéken, mint az egyházkerületen, — természetesen a lelkészekkel egyenlő számban és nem az egyházkerületi közgyűlés, hanem a presbitériumok által választva. Én remélem, hogy Erdély főurait azzal, hogy az autonomikus jogok megadásával eljött már az ideje itt is az egyházáért buzgó nép nevelése szükségének, meg lehetne nyerni az ilyen átalakulás számára. Nem valószínűtlen különben az a feltevés, hogy a paritás és zsinat-presbitéri rendszer elfogadásával keresztülviendő új szervezet a főurakénál hevesebb ellenzésre találja az itt néhány évtized óta különösen elharapózott abszolútizmus híveiben, kik a szabad szó, a vélemény szabad nyilvánításának elfojtásával akarnak — nem kormányozni, hanem uralkodni. Ezek nem könnyen adnák fel azt a mostani jogot, hogy az iskoláknak minden tanáraival, kiket az egyházker. közgyűlés választván, ennek vannak lekötelezve; még inkább az igazgató-tanács tagjaival, sőt fizetett hivatalnokaival bevonulhassanak az egyházker. közgyűlésbe, minden a központban nem tetsző vélemény, törekvés letapodására.

Patronusok az erdélyi egyházkerületben! Bizony nem azok az urak, a kik oly rengeteg számban bevonulnak az erdélyi egyházkerület törvényhozó gyűlésébe — jogokkal, de semmi kötelességgel. Hanem azok a meg-

telességökhöz, hogy a protestántizmust oltalmazzák és a római katholicizmust korlátok között tartásuk. Ez az újabb időben másképen lett: a protestáns állam elvét feladták s helyére a paritást tették. Nem mintha az igazságos és okos paritás össze nem férne a protestáns állam elvével, hanem a római egyház politikai hatalmának s az evangélikus egyház politikai tehetetlenségének hatása alatt olyatén úgynevezett paritás-elmélet képződött ki, a melyről külügyminiszteriumunk egyik szellemes hivatalnoka, a megboldogult Rössler Konstantin joggal elmondhatta, hogy csakis jogcím arra, miként az evangéliumi egyházat az állami oltalom iránt való minden jogigénytől megfoszszák és azt teljesen a pápás egyházra ruhazzák át. Igen könnyen érthető: a pápai egyház az organumok egész tömegével rendelkezik, hogy kormányainkat valamire reábeszélje, hogy reájok hatást gyakoroljon. Ott van a pápai széknél alkalmazott porosz követ, ott vannak a nuntiusok, a római útemre mozgó püspökök, a kik között egy, bizonyos mértékben, udvari püspökké lett, végezetre a birodalmi és az országgyűlés centrum-pártja. Nekünk ellenben nincs képviselőnk a császár és birodalom előtt. Ha arról van szó, hogy gyarmatainkban az evangéliumi missiót a római missió bitorlásaival szemben oltalmazzuk, ha arról van szó, hogy az interconfessionalis törvényhozást, a vegyes házasságokról szóló törvényeket, a konfessionalis gyermeknevelést, a proces-

vetett, lenézett, szegyenletesen kevés becsült papok! Megmondom: miért, hogyan! Az én egyházamról p. o. az volt a hír, hogy 1600—2000 frt évi jövedelmet ad a papnak. Tényleg az én idejövetelemet megelőző évben a kepeváltó alapnak 1600 frtot adott. Azóta 900-tól szállt fokozatosan le a mult évben 600 frtig, mert gyenge termések voltak. És nem volt apelláta. Erdélyben azt mondják: Ha nincs nem adhatunk! Szomszéd falubeli kollégánk beszéli, hogy ő 9 évi paposkodása alatt vesztett legalább 3 évi teljes jövedelmet. Nem fizettek, fel nem hajtathatta. Egyházmegyénk esperesének pláne csak épen mellékes a papi fizetés; jobbadán saját vagyonából él; amant ha épen adják, hát közönet érte. És miért mindez? Mert az egész Erdélyben többé-kevésbé így van ez! Azért mert itt a nép valóban *oh nép a papra nézve!* kinek azt süvegelve kell várni, hogy ad-e jószántából valamit. Tartozásról csak addig lehet szó, a meddig annak felhajtása kedvelleniséget nem támaszt, mert ez esetben azonnal elhagyja egyházát, ezért pedig minden körülmények közt a pap felelős egész hivatala vesztéséig. Nincs tehát mit tenni, mint engedni és a be nem folyó jövedelmet paphoz nem illő munkával pótolni. De ez engedékenység, türelem, hallgatás, a papok fizetéséből évenként a népnél kint maradt sok ezerek megmentik, fentartják az erdélyi ref. anyaszentegyházat; ezek a nem méltányolt, még a tulajdon portájukról is kiszorított kálvinista lelkészek az igazi patrónusok az erdélyi ref. egyházkerületben.

Nagy István.

TANÜGY.

A kántorképzésről.

Sok mindenről irtak már szaklapjaink és sok üdvös eszmének adtak életet. Puritán ev. ref. egyházi életünk terén is sok nevezetes intézmény van olyan, mely a sajtónak köszönheti tökélyesbülését. Talán nem végzek felesleges munkát ha egyházi életünk s isteni tisztele-

siókat, a hitvallásilag vegyes Németországban az egyházi rendek letelepedését igazságosan és egységesen szabályozzuk (az új polgári törvénykönyv ez alól felmentette magát); ha arról van szó, hogy a német birodalmi tanács előtt azt az elébe adott hazugságot megcáfoljuk, mintha a redemptoristák a jezsuitáknak nem volnának szellemi rokonai — ki emel szót mellettünk? A német birodalmi gyűlés ismételtén elkövette azt az eszeveszettiséget, hogy azt a spanyol rendet a melynek történelmünk mélységes nyomorát, a harmincéves háborút köszönhetjük, a német birodalomba visszahívja, azt a rendet, a mely első századának ünnepi iratában ünnepelesen kijelentette, hogy töle az eretnekség sohasem számíthat békességre, s hogy olthatlan gyűlöletet és háborút esküdött ellenünk oltárai mellett. Van-e valaki evangéliumi részről a centumpártnak ama Németország s a német protestántizmus ellen elkövetendő merénylet felé hajtó szorongatásai ellenében, ki a német nemzet három öldrészének nevében legitimálva volna oda kiáltani a szövetségi tanácsnak: ezt te nem tetted!

A német-evangéliumi közösség organumául tehát két dologra van szükségünk: egyházkormányzatra az idegenben lakó német evangélikusok részére, s az evang. hitvallás képviselőit a birodalmi kormányval szemben. Minden egyébben, természetesen a szabad értekezletek sérelme nélkül, az egyes tartományi egyházak

tünk egyik főfaktoráról, a kántorról és a kántorképzésről mondok el itt e lapok hasábjain, csekély tapasztalataim alapján olyan dolgokat, melyek egyházunk vezér emberei előtt, azt hiszem, megszívlelendők lehetnek.

A felvett címhez képest s a dolog lényegéből kifolyólag szöveg először is arról a kérdéstről, hogy:

Milyen legyen a kántor?

A kántor az ev. ref. keresztyéneknél az egyház megalakulása óta szerepel. Éneklés nélkül mi, ev. ref. keresztyének, isteniszteletet nem tartunk; de nem tartottak eleink sem. Az az egyházi személy, a ki szertartásainkon az éneklést vezeti: a kántor. Mint hivatalnoknak belső vallásos érzülettel, szent állásához hivatottsággal s arra teljes készütséggel kell bírnia. E pályára lépőktől megkívánatik, hogy egészséges testalkattal, jól kifejtett mellkassal, tiszta kiejtésű beszéddel, hibátlan testszervezettel és különösen jó hallással és tiszta, művelhető hang-nyaggal bírjanak. Mert valamint a lelkésznek, úgy a kántornak is a hívek előtt mindenben példányképpül kell állani. A ki tehát valamely testi fogyatkozásban szenved, az e pályára nem léphet. A selyp beszédű sem idevaló.

Ha már megkívánjuk, hogy a kántor testileg ép legyen, fokozott mértékben megkívánja egyházas állása: a lelki tisztaságot, az erkölcsnemességet, hithűséget, vallásos buzgóságot, jeles lelki tulajdonságokat, becsületességet, a kellő önértéket, igazságosságot, kifogástalan jellemet, feddhetlen családi életet.

Ezekkel az emberi tulajdonságokkal megáldva és ezeket megszerezve képeztessek ki a kántor nagy fontosságú állására. Egy ilyen tulajdonságokkal bíró és képesített egyén tölti be állását Istennek és embernek törvénye szerint. Legyen ő az egyház lelkészével együtt az Istennek szolgálója. Szolgálja azt, kit a menny, föld és minden teremtetett állat dicsőít; ki előtt minden térdek meghajolnak s kinek széke előtt angyalok hódolnak. Legyen a kántor a lekipásztornak hű társa az Ur nyájának legeltetésében, mert meg vagyon írva, hogy

autonomiája épségben maradhat, ép úgy, mint az egyes német részállamok autonomiáját a császár és birodalom felállítása érintetlen hagyta. S kiválóképen önként értendő az, hogy az egyház legérzékenyebb pontjának, az egyes tartományi egyházak hitvallásos helyzetének teljességgel érintetlen kell maradnia . . . . .

Tisztelt uraim! Mi csak egy tartományi egyház zsinatát képezzük. De oly földet képviselünk, a mely Németország szívében fekszik, s nemcsak geographiailag öleli magába Németország szívet. A német reformatio anyaföldjét, azt az országot képviseljük, a mely Erfurtot, Wittenberget és Eislebent foglalja magába, a honnan egykoron a legnagyobb vallásos és egyházi kérdések megoldása kiindult. Illendő tehát, hogy a kik Németország szívében lakunk, Németország szívéből beszéljünk. Legyen hát bátorságunk, hogy a mai napon is föltűzzünk egy hatalmas jelszót s a magunk részéről járuljunk hozzá, hogy egyházunk és hazánk közéletében is igazsággá legyen az, a mit oly sokszor énekelünk: „Dass ein jeder sehen Kann: Wir als die von Einem Stamme stehen auch für Einen Mann!“ Kérem önöket, hogy indítványunkat lehetőleg vita nélkül és egyhangulag méltóztassék elfogadni.

Németből

—s—

számon kéri az Ur, miként viselte gondját azoknak, a kiket reá bízott.

A kántor, az isteniszteletnek magasztosabbá, lélekemelőbbé, meghatóbbá tételére szervezzen állandó énekkart. Ezt az énekkart a gyülekezet felnőtt tagjaiból külön, az iskolai növendékekből ismét külön állítsa össze. Ne feledje, hogy az énekkar Isten dicsőségére, a templomi istenisztelet emelésére szolgáland. Ennek okáért a Zsoltár ének harmonikus betanítása legyen a főcél. A mi énekeink oly egyszerűek és oly szépek, hogy azoknak egy vezérdallamát, mint harmonizált szólamait is mindenki könyv nélkül megtanulhatja. Megtanulják különösen az ifju növendékek, a kik örömet foglalkoznak a karéneklés tanulásával.

Mikor már néhány éneket szabatosan énekel a kar, mutassa be azt a kántor egy vasárnapi isteniszteleten; azután úgy igyekezzék, hogy előbb minden második, majd minden vasárnapon harmonikus énekléssel vezesse az isteniszteletet. Ez évről-évre gyarapíttassék újabb és újabb énekekkel. Két év múlva már annyi éneket kell tudniok, mind a gyermekek, mind a felnőttek karának, hogy a kar tagjait a kántor a közönség közé, a földszinten oszthatja be szólamok szerint. Ott aztán mindenki a már megtanult szólamát éneklé, s megtörténik, hogy azt idővel a szomszédok is megtanulják s az egész gyülekezet karban énekel.

Ily istenisztelettel építjük az Ur házat s emeljük a buzgóságot. Így tölti be a kántor nemes hivatását, így lehet igaz pásztora gyülekezetének s igaz vezetője az isteniszteletnek.

A népéneklés nagyban emeli az áhitatot. Nálunk, ref. keresztyéneknél e tekintetben sokkal magasztosabb az isteni tisztelet, mint azoknál a felekezeteknél, a melyeknél a kántor egyedül énekel. A mi gyülekezeteink isteniszteletein, hol szépen énekelnek: az idegenek is lelki gyönyörűséget találnak. A mi templomainkban egy vasárnapi gyülekezet buzgó éneklése felemeli a lelket Istenhez s a legnagyobb meghatottságot eszközli. A mi gyülekezeti éneklésünkben összeolvad áhitat, érzelem és kedély, s porhüvelyünk — a lélek szárnyán — mintegy lerázva földi salakját, átszellemülve várja az igehirdetést. Ez a hit. Mily erős hitök lehetett a ker. vértanuknak, a gályarabságra hurcolt dicső őseinknek, midőn énekelve mentek a halálba, éneklés hangján kérték a nagy Istentől a megszabadítást.

A zsidó nemzetnél, Istennek e választott népénél, már az ó-korban ki volt fejlődve a karéneklés. Dávid király és a próféta nemesak irta az örökbecsű szép énekeket, hanem énekelte is; voltak énekvezérei, kik külön iskolázták az énekeseket. És iskolázzák ma is, mert ő náluk az isteni tiszteleten főszemély a kántor, és főkéllék a szép, szombat éneklés.

Azokat a Zsoltárokat, melyekkel e vallásos nép már a pogány korban lélekben és igazságban oly meghatóan imádkozta a Jehovát, mi ref. keresztyének máig énekeljük, és elmondhatjuk róluk, hogy a Dávid király Zsoltárai magasztos szépségökben és az érzelmek mélységében mind azt felülmulják, a mit a világirodalom e tekintetben felmutatni bír.

E nép vallásos isteni tiszteletéről tudjuk, hogy a nagyobb ünnepek szertartásain az egész nép közreműködött. Az ő nemzeti ünnepélyes isteniszteletök valószínűleg eseményszámba ment. Leírhatatlan áhitatkeltő lehetett például az az istenisztelet, midőn az összegyűlt nép fele az Ebal-, másik fele a Garizim hegyére ment fel; s ez óriási tömegek egyike a Jordánon innen a himnuszt énekelte; míg a másik az ahoz tartozó

refraint zengte át a Jordán tulsó oldaláról. Oly nagy-szerű ünnepély lehetett ez, melyhez hasonlót még egy másik nemzet nem tud felmutatni.

És hogy ily magasztos és megható istenitiszteleket tudtak bemutatni a Jehovának, ez arra vall, hogy kitűnő énekkestereik voltak.

A nagyobb városi gyülekezetek kántorai még ma is tartanak ily állandó énekkart maguk mellett. Sőt tudjuk, hogy kántori pályázatok alkalmával az illető kántor nem egyedül megy az ének-próbára, hanem énekkarával mutatja be képességét s gyakorlati ügyességét a választó gyülekezetnek.

E példák nyomán kívánom én, hogy a mi kántoraink is képezzenek magok mellé állandó énekkart, melynek működése kiválóan az isteni tisztelet emelését, áhitatát célozza. Ne elégedjenek meg a gyülekezetek azzal, hogy a kántornak erős, stentori hangja legyen, melylyel a gyülekezeti éneklésben dominál; mert hiszen ez az isteni adomány okszerűtlen használat mellett idővel nem finomul, hanem romlik: elveszti színezetét, el csengését s oly sajátságos recsegős, darabos lesz, hogy abból csak az erő hallatszik még, azonban már elvesztette minden kellemét.

Nem szép éneklés az a melyben egyes hangok kirinak, kiabálnak, a többi pedig mellette gyenge zsongás. Ez világi műénekekben helyet foglalhat, midőn egy szóló énekest bűgőkar kísér; de nem a templomi istenitisztelekben, hol a gyülekezet együttesen énekel. Annál kevésbé nem engedhető meg a karéneklésben, a hol minden szólamnak érvényesülnie kell; mert csak így válik a szép összhangzatos éneklés hatásossá, meghatóvá, szívet-lelket felemelővé.

A kántorjelölt képezze ki hangjának minden kellemét. Képezze ki annak tisztaságát, mélységét magasságát, erejét, hajlékonyságát, Mester legyen az énekdallam kezdetében, annak hanghelyzetére vonatkozólag; azaz se magasan, se mélyen ne énekeljen; mert a magas éneklés kiabáló, rikácsoló, erőltetett, fárasztó, a mélyen járó éneklés pedig színezetlen, hatás nélküli, lapos. Legyen tökéletes intonatioja, mert e nélkül a szabadban, pl. temetéseknel nem boldogul; egy hosszabb versszak eléneklésekor teljesen leszáll szájában az ének, s minden versszakot más-más hangból és hangnemből kell kezdenie, melynek okát sem ő, sem környezete nem tudja. A hallószér kiművelését kell e tekintetben segítségül venni, s meg lesz a biztos intonatio. Ez azonban nagy gyakorlatot kíván.

A kántor személye e mellett az orgonistaságtól csaknem elválaszthatatlan. Nálunk a kántor legtöbbször orgonista is. A kettős funkciót egy egyén végzi. Ha a kántor nem orgonista: akkor csak fél ember. Nekünk általában orgonista-kántori állásaink vannak, s így orgonista-kántorra kell képeznie magát annak az egyénnek, a ki ily állást akar betölteni. Az orgona ismerete, mint szintén a kántorság, egész embert kíván. Az orgonahangszer ref. templomainkban rég időtől fogva méltó helyet foglalt el. Bár nem mindenütt, de már a reformatio korában megvolt. Ez a legtökéletesebb hangszer, mely az isteni tisztelet komolyságának, méltóságának megfelel. Azért tökéletesítésére és művelésére nagy gondot fordítottak minden időben, mióta használatba vétetett. A mai állásában már tökéletesnek mondható. Mindkét protestáns felekezet bevette templomaiba. Az orgona-játszás kultiválása századok óta folyamatban van. Már a múltban voltak oly jeles orgonista-kántorok, a kiket a mai kor még nem haladt túl. Az orgonajáték legnagyobb művészei Haendel és Bach Sebestyén voltak

a XVIII. század végén. De ma már hazánkban is kiváló orgona művészek vannak, sőt mondhatom, hogy a mi boldog emlékü debreceni *Szotyori Nagy Károlyunk* utólérté e téren a művelt külföldet, s protestáns egyházi Zeneirodalmunkban soha el nem muló érdemeket szerzett. Az ő orgona tankönyve, valamint protestáns ihlettségű műénekei, kisebb-nagyobb szerzeményei, átiratai valódi szellemi kincsek, mind megannyi imák és fohások, miknek tanulmányozása a zene bűbajos országába vezet s hittel párosulva üdvözít. Sajnos, hogy a nagy kálvinista maestro több irodalmi művet nem hagyott, és hogy a Zsoltár énekek némelyikét dallamosabbakká nem írta át. Ő hivatva volt arra; az ő nagy tudományával párosult vallásos ihlettsége egészen más alakot adott volna a szebb dallamokat igénylő Zsoltárok és Dicséreteknek. E téren ő egyedül állott.

Ilyen férfiakat óhajtók én egyházunk kántor-organistái álására; a minők azonban oly ritkák mint a fehér holló.

Ha azonban ilyeneket nem állíthatunk be, legalább arra igyekezzünk, hogy a fentebb elmondott kellekeknek megfelelő egyéneink legyenek. Kántor jelölteink az orgonázásban is szerezenek olyan jártasságot, hogy minden énekünket fennakadás nélkül lejátszani s az istenitiszteleket orgonával vezetni tudják. A mi egyszerű choráljaink nem kívánnak, de nem is túrne meg semmi cifra-cikornyás játékot. Azok szépek a magok egyszerűségükben. Ezeket könnyen megtanulhatja a képezde 4 évfolyamán, ha tehetsége van hozzá. A kinek pedig nincs: az ne vállalkozzék ez állásokra.

A kántor-organista vasárnapi énekét alkalmazza a lelkész predikációjához. Ezeknek egy tárgyuknak kell lenni. Régibb időkben ez szabály volt, sőt ma is sok helyen meg van az, a szokás, hogy a vasárnapi éneket a lelkész jelöli ki, hogy az, a predikációhoz alkalmas legyen. Ez a rend ma is fennállhat és álljon is fenn. Így lesz az istenitisztelek lelki áldozat és tanúságos.

Egy felvidéki fényes gyülekezetben, a melynek aranyaszájú papja volt, egy természeti csapás alkalmával énekelte a lelkész a 205. Dicséretet, s midőn zokogó orgonakísérettel énekeltek: „Jobban érezzük, ha az Úr keze ver, mint ha áld. lám ilyen gyarló az ember“ az egész gyülekezet zokogásban tört ki, meghajlott az Isten akarata előtt, megcsókolta a sujtoló vesszőt, kiűrté a keserű poharat, s a velőkig ható buzdító lelki tanítás után zúgolódás nélkül, kettőzött szorgalommal munkált a csapás okozta károk helyreépítésében.

Így vezesse a kántor a lelkésszel karöltve az istenitiszteleket, így lesz az áhitat-keltő, hitben erősítő s szentegyházunk követelményeinek megfelelő.

P. Tóth János,
főgymn. énektanár.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Bakóczy János adománya a debreceni ref. collégium levéltárába.

Kollégiumunk történetére felette fontos öt vastag kötetre terjedő kézirati munkával gazdagodott főiskolánk levéltára, erről teszem meg következő jelentésemet. A fáradhatatlan dolgozó történeti gyűjtő, főiskolánk egykori seniora 1863/64-ben, jelenleg h.-bösörményi ref. lelkész nt. Bakóczy János úr évek hosszú során gyűjtött és sajátkezűleg dolgozott adattárházát főiskolánk

levéltárának ajándékozta, ennek örök tulajdonául 1899 nov. 2-án kelt kíséző levelével, melyet így zár be: „Dat pira, dat poma, qui non habet alia bona“. Mind az 5 kötet kemény fedélbe van kötve, diszes címlappal és rajzoltos címlapokkal ékesítve.

E kézirat munkája a következő főtartalommal bír:

I. A debreceni ev. ref. *főiskola növendékeinek névsora*, az eredeti példányról leírva, I-ső kötet 1588—1700-ig.

II. Ugyanezen című mű II-ik kötete 1701—1759-ig.

III. Ugyanezen című munka III-ik kötete 1760—1791-ig. Az eredetinel is fontosabbá emelkedik e három kötet azon bejegyzett pótlások által, melyeket gyűjtő hosszas tanulmány nyomán a beirt tanulók nevei után legtöbbször veres tintával bevitt, így sokszor a pusztá neveket élet-történeti kiegészítésekkel keltte fel a feledés homályából. Most már tudjuk, hogy az első debreceni deák 1588-ban közül ismert neve Noghéri János eredetileg Nyögéri János volt. Szintén fontossá válik e nagy dolgozat az által, hogy az egyes tanulók későbbi pályájára vonatkozó adatok utasítás alakjában a mai korig megjelent irodalmi forrásokat is feltüntetik.

IV. A debreceni *főiskola növendékeinek betürendes* névsora 1588—1791-ig. A) sarok-jegyzéssel szintén diszes címlapokkal képezi a kézirat IV-ik kötetét, melyben az említett évek alatt főiskolánkba beiratkozott 11,000 tanuló a betürendes szerkezet szerint egy pillanat alatt feltalálható, hogy melyik évben lépett collegiumunk tanuló sorába. Bevezetésül évtizedről-évtizedre ki van tüntetve a beiratkozók száma, sőt évről-évre is. Továbbá be van iktatva a Heidelbergben 1554—1662-ig tanult magyarok névsora, t. i. 273, melyből debreceni tanuló 121 stb. . . .

V. A debreceni ref. *főiskola seniorainak névsora*. B) Sarok jegyzéssel képezi a kézirati gyűjtemény utolsó, az az ötödik kötetét, diszes címlappal, elülről betürendben, azután a mű testében kor-rendben közölve collegiumunk összes seniorainak névsora, szintén nagybecsű élet-adatokkal kiegészítve, az első seniortól Kevi Gáspártól 1589. a 424. seniorig Virágh Istvánig 1895/6, tehát a legújabb korig, mely sorozat ezután könnyen folytatható; maga a szerző Bakóczy János 380-ik seniora volt főiskolánknak. E kötet egészen új dolgozat és nagy fáradsággal egybeállított munkája a szerzőnek, bevezetésében nevezetesebb akadémikus tanulóinknak dissertatiói közölve és azon jegyzék, hogy mely tanulóinknak, tanárainknak és papjainknak élet-rajza hol jelent meg.

Fogadja a Tanári Kar e nagyértékű ajándékot hálás köszönettel, melyet egykori növendéke főiskolánk történetére és a tudományok oltárára mint szeretetének öröklő emlékét nyújtotta.

Kelt Debrecenben, 1899 november hónap 8-ik napján

alázatos szolgája: **Balogh Ferenc,**
collégiumi levéltárnok.

A békés-bánati egyházmegye közgyűlése.

Ha első tudósításom csakugyan nem érkezett el rendeltetési helyére — a mit, nem tudom, a mi községünkben megszokott postai mizériáknak tulajdonítsak-e vagy annak, hogy máshol is tévedhet el közönséges levél, nemcsak mi nálunk* — röviden összegezem a békés-bánati egyházmegye Hódmező-Vásárhelyen még a múlt hó 24. és 25-én tartott gyűlésén tárgyalt dolgokat.

* Valósággal nem érkezett.

Szerk.

A népes közgyűlést, melyet az ó-templomban tartott istentisztelet előzött meg, gróf *Ráday Gedeon* főgondnok nyitotta meg, mely részvét-szavaival emlékeztetve meg a tractus egyik legtevékenyebb, legszeretettebb tanácsbírájának *Tatár János* szeghalmi lelkésznek haláláról.

A 60 számból álló tárgysorozat kiemelkedőbb pontjai a gyűlés első napját vették igénybe. Ezek között két teljes órai vitát provokált a gyülekezetekből beérkezett jelentéseket az aprólékosságig felölelő esperesi jelentés. Szándékosan használom az „aprólékosság“ szót. Mert a jelentés egyes oly passusait, melyeket, mint a vallás-erköcsi élet jellemző vonásait, évi jelentésökbe beilleszteni egyes lelkészek jónak láttak, mások olyan aprólékosságnak tekinték, a melyeket fel sem emlitenek. Hát kinek a pap, kinek a papné. Aztán mégis úgy esett, hogy egy ilyen mondottan *aprólékos* dolgon akadt meg egyik ügyeinket érettünk való sok rettegéssel munkáló világi tanácsbíráknak, dr. *Hajnal Istvánnak* a szeme. „Öcsödön a szülöttek száma évek óta apad.“

Dr. *Hajnal* indítványozta, hogy a megyei hatóság kerestessék meg az iránt, hogy indítsa vizsgálatot ez ügyben. *Garzó Gyula* megokoltan nem kér ebből a „császármetszésből.“ *Fekete Márton* leplezetlenül mutat rá az öcsödi jelenségre, mely nem áll egymagában, mert Szentes vidékén is jelenkezik ez erköcsi epidemiából kifolyó, s elszomorító tünet. A közgyűlés a lelkészek, tanítók s gyülekezeti előljárók figyelmét hívja föl, hogy erköcsi hatásukkal lépjenek föl az említett vidéken épen hiveink közt mutatkozó századvégi „rendszer“ megszüntetésére.

A gyülekezetek különben nem egyöntetűen referálnak az esperesi hivatalnál a hitéletre vonatkozó dolgokról. Jövőben nem így lesz; a kérdő pontokra kell felelni; de az aprólékosságok számára abban is lesz rovat, mert hiszen ezek többször fontosabbak, mint a rideg statisztika. Esperesünk jelentéséről e lap hasábjain is volt emlékezet a hirrovatban. Hogy milyen sok türelmet igénylő munka az, mi tractusbeliek tudjuk első sorban, a kik abból első sorban ítélnék meg, milyen redszertelen s hiányos jelentésekből kellett azt össze-szerkeszteni.

Köszönettel tartozunk esperesünknek, hogy illő elbánásban részesítette *Szalay József* „Keresztyén“-jének a M. Prot. Irod. Társaság Debrecenben tartott nagygyűlését méltató (?) keresztyéntelen referációját. Ennek kapcsán, a mi költőpapunk *Szabolcska Mihály* az ő szeretetteljes felszólalásával alkalmat adott Szalaynak, hogy sajnálatát fejezze ki téves információból eredett közleménye felett: peccavi!

A tárgysorozat többi számai gyorsabb elintézést nyertek. A 86 szavazattal tanácsbíróvá választott egyik makói lelkész *Csécsi Miklós* letette az esküt. *Oláh Antal* egyházi főjegyző szembajára hivatkozva lemondott. A másnap megjelent egyik h.-m.-vásárhelyi lap már azt is közölte, hogy *Futó Zoltán* az érdemes szentesi egyik lekipásztor lett az utódja. Én semmit nem tudok róla, pedig a gyűlés mindkét napján ott voltam, hogy a gyűlési tagoknak ilyen legalább is magánjellegű megállapodása jött volna létre. Abban a hiszemben vagyok, hogy azt a referációt az említett helyi lap számára nem gyűlési tag írta; s így nincs rá semmi szavam. Világi lapjaink igen bölesek a Falbolgatásban; tőlök, ha nem is korrekt, megszoktuk az efélét; a szentesi lelkész urat ismerem olyan embernek, hogy afele „gyöngye nyomás“-ra és fogadatlan Falbóktól és senkitől nincs szüksége. Egyházkerületi képviselőül megválasztattak egyh. rendes

tagul *Dombi Lajos*, póttagokul *Futó Zoltán* és *Oláh György*.

Egyebekről ezuttal nem irok. Egyről, a lelkészi értekezletről szerettem volna még szólni, mert érdekes indítvány nyújtott be hozzá a gyűlés napján, minek folytán, ha értekezleti gyűlésünk megtartatik, a Téli Ujság, úgy lehet más köntösben és bélében lát világot már a ránk jövő télen; de így majd a tavaszi gyűlésen leszen erről szó.

Diakon.

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése.

Egyházkerületünk őszi közgyűlése f. hó 14. és következő napjain élénk érdeklődés és gazdag, mintegy 385 pontú tárgysorozat mellett folyt le Debrecenben, Kiss Áron püspök és gróf Degenfeld József egyházkerületi főgondnok elnökelete alatt. A számos bírósági ügy letárgyalhatása végett a bíróságnak három tanácsra kellett oszolnia. A közgyűlés tartama alatt a ref. segélyegylet is gyűlést tartott, melynek eredményével lapunk „Különfélék” rovata számol be.

Jelen voltak: Zsigmond Sándor, Szabó János, Sütő Kálmán, Dávidházy János, Nagy István, Görömbei Péter, Dorogi Lajos, Csernák István, Segesváry József, Széll Kálmán, Biki Károly esperesek; Tisza Kálmán, gróf Ráday Gedeon, Ritoók Zsigmond, Horthy István, Nadányi Miklós, Lengyel Imre, Zsigó Endre, Domahidy Elemér, György Endre egyházmegyei gondnokok; Kiss Albert, Szeremley Sámuel, Némethy Lajos, Balogh Ferenc, Farkas Antal, Thaly Kálmán, Puky Gyula, Soltész László tanácsbírák; gróf Tisza István, Széll Ákos, dr. Mezössy Béla, Madarász Imre, Luby Géza, Szunyogh Szabolcs, Domahidy István, Varga Sándor, Fráter Barna, dr. Hajnal István stb. egyházmegyei képviselők; Simonffy Imre, a debreceni egyház főgondnoka. Képvisele vannak: a debreceni kollégium, a vidéki fő- és nem teljes gymnasiumok és a hódmezővásárhelyi nagy egyház.

A felette népes közgyűlést Kiss Áron püspök ajtatos imával nyitotta meg s a gyűlés tagjainak számbavétele után felolvasta jelentését a tavaszi közgyűlés óta egyházkerületünk közéletében felmerült fontosabb eseményekről. — Különös melegséggel emlékezett meg az agg püspök a debreceni theologiai tanárkar és ifjúságnak a Rákócziak és Lorántffyak sárospataki főiskolájában tett látogatásáról. Kegyelettel szólott Gergely Károly nagybányai lelkészről és Tatár János szeghalmi lelkészről, a kik az egyház érdekeny vesztéségre nem rég elhunytak. A lelkészi fizetések (kongrua) dolgában azt az örvendetes kijelentést tette, hogy épen most kapott a kultuszminisztertől távirati értesítést arról, hogy a lelkészi javadalmazás javítására szolgáló összegek kiutalása előreláthatólag még ez év végéig megtörténik. A közgyűlés a püspök indítványára Gergely Károly és Tatár János emléket jegyzőkönyvébe iktatta.

Majd dr. Farkas Antal, a szatmári ügyvédi kamara elnöke, az egyházkerület volt világi főjegyzője lépett elő, a kit az egyházkerület gyülekezetei nagy szótöbbséggel, 548 szavazattal, tanácsbíróvá választottak. Egyházi közéletünk veterán bajnoka letette bírói esküjét és lendületes beszéddel mondott köszönetet az iránta 40 éves közéleti szereplése után, újabban imígy megnyilatkozott kitüntető bizalomért. Majd Kiss Áron püspök: meleg üdvözlő szavai után a közgyűlés élénk éljenzése között foglalta el helyét tanácsbíró társai mellett.

Ezután bizottságok alakították az adás-vételi szerződések, fizetés-levelek átnézésére, a ref. segélyegyleti

számadás felülvizsgálására s a gyűlés folyamán elrendelő szavazatok összeszámlálására. A lelkész-képességi vizsgálatok eredményéről tett jelentés kapcsán elfogadta a közgyűlés a vizsgáló bizottság azon indítványát, hogy a káplánhiány megszüntetése céljából, végzett hittan-hallgatóknak nevelőkül kibocsátása korlátoztassék, illetve csak azzal a feltétellel engedessék meg, ha az illető tiszteletes atyafiak lelkészi szolgálatra is kötelezik magukat s erről bizonyítványt mutatnak fel.

A konvent felhívására, hogy a mind egyre sulyosabban érzett tanító hiány ellensúlyozására az egyházkerületek a maguk hatáskörében intézkedjenek, a kerületi közgyűlés kimondta, hogy tanítóképezdénk anyagi és szellemi emelése által minden lehetőt elkövet a hallgatók számának szaporítására.

Gróf Degenfeld József, mint bizottsági elnök, be-terjesztette a költségelirányzat készítésével megbízott küldöttség nevében az egyházkerület 1900. évi költségvetését s a küldöttségnek arra vonatkozó jelentését. A költségelirányzatot a közgyűlés elfogadta s a küldöttség javaslata alapján a temesvári ref. egyház részére, minthogy ennek szükségessége ez alkalommal is igazoltatott, ez évre is 200 frtot szavazott meg segélyképen. Nagy mértékben hozzájárul az egyházkerület a debreceni ref. tanítónőképző-intézet létesítéséhez, a mennyiben építkezési költség gyanánt 15,000 frtot szavazott meg olyformán, hogy ebből 5000 frt már ez évben, 5000 frt az 1900. év második felében, 5000 frt pedig az 1901. év elején fizetessék ki az egyházker. tűzkármentesítési pénztárból. Ezen kívül egy tanár fizetésére 1500 frt évi járulékot ajánlott meg a kerület. Kimondotta a kerület, hogy hivassanak fel az összes egyházak, lelkész s más hivatalnokok, hogy privat biztosításait is a Foncière bizt. intézetnél eszközöljék, a mely annyi előnyt nyújt s közcéljaink támogatását jelentékeny összegekkel teszi lehetővé a vele kötött szerződés folytán s magán biztosításoknál is jelentékeny kedvezményeket ad. Ezért erkölcsi kötelesség az intézet pártolása. — Az egyházkerületi pénztár által fizetendő napdíj- és úti költségek kiutalása a fennálló szabályok szerint kiállított nyugták alapján a püspök által történik. A konventi s egyetemes tanügyi bizottsági tagok hasonló járandóságai fedezésére szükséges összeget az elnökség által azzal megbízott egyén veszi fel saját nyugtájára az egyházkerületi pénztárból s szolgáltatja ki az egyes tagoknak szabályszerű nyugták mellett; a konvent, illetőleg egyet. tanügyi bizottság berekesztése után 30 nap alatt aztán az egészről a pénztárnál elszámol.

Ugyanez a bizottság jelentést tett arról is, hogy a nyíregyházi ref. leányinternátus segélyezésének mértékére és módjára nézve javaslatot nem tehet, mert a szükséges adatok nem terjesztettek be hozzá az egyházmegye által. A dolog tulajdonképen úgy áll, hogy a felsőszabolcsi esperes idejében beküldte az egyházmegye felterjesztését s abban a szükséges adatokat, de azok a bizottsághoz nem tétettek át s így azokat nov. 5-én tartott ülésében csakugyan nem tárgyalhatta. Ezt a felterjesztést ismertette most Dr. Bacsoni Lajos jegyző, javasolván, hogy adassék ki már most a költségvetési bizottságnak, hogy ezen, s még ezután beküldendő adatok alapján tehessen javaslatot arra nézve, hogy miként és miből segélyezze a kerület az egyházmegyét ez intézet létesítése végett. Görömbei esperes kimutatta, hogy az egyházmegye minden erejét megfeszítette az internátus létesítése érdekében s azért sürgeti a segély megadását, annyival inkább, mert Szabolcsmegye közönsége csak azon feltétel alatt ígerte

oda az internátus czéljára a dicsőült Erzsébet királyné emlékére tett 800 forintos alapítványi kamatot, ha az intézet öt éven belül felállittatik. Ezért kell sietni a terv megvalósításával. *György Endre* dicsérettel emeli ki az egyházmegye buzgóságát s ajánlja, hogy ez kifejezetten a jegyzőkönyben is, a segély minél előbb megadassék. A közgyűlés az előadó javaslata értelmében utasította a költségeloirányzatot készítő bizottságot, hogy az adatok alapján, melyek részben még ezután fognak beterjesztetni, adjon javaslatot a támogatás mértékére és módjára nézve, kifejezven elismerését az egyházmegye buzgalmaért. Építkezésre m. e. 6—7000 frt, évi segély gyanánt 1000 frt kellene.

Hosszasabb vita még a hajduböszörményi egyház presbiteriuma által beadott felebbezés folytán támadt, a mely az alsószabolcs-hajdúvidéki egyházmegye azon határozata ellen adatott be, mely az egyházat egyik új tanítója költözködési költségeinek megtérítésére kötelezte. Először ama kérdés felett folyt a vita, hogy ez az ügy közgyűlési vagy közig. bírósági ügy-e, a mit az elnök, gróf Degenfeld főgondnok vetett fel. *Tisza Kálmán* a főjegyző előadásához csatlakozva, közgyűlési tárgynak tekintette; ellenben gróf *Tisza István* azt vitatta, hogy bírósági ügy. A nagy többség a közgyűlés illetékessége mellett döntött, felfogásunk szerint iévesen, mert úgy a 300. §. 5. és 1. pontjai, mint különösen a 448. §. rendelkezése világosan bírósági ügynek nyilvánítja az ilyen ügyeket. Egyébiránt a közgyűlés a dolog érdemében helyesen döntött, mikor az egyházmegye határozatát helyben hagyta.

A gyűlés *második napjának* első mozzanata, a jegyzőkönyv hitelesítése után, a főiskola három újonnan választott tanárának *Eröss Lajos* theol. ak., *Révész Lajos* főgymn. és *P. Nagy Zoltán* tanítóképezdei tanároknak ünnepélyes fölesketése volt. Az eskü elhangzása után *Eröss Lajos*, kartársai nevében is, meleg hangú lelkes beszédben köszönte meg az egyházkerület megtisztelő bizalmát s midőn munka erejét anyaszentegyházunk közjavának odaadó, hiv. szolgálatára felajánlotta, azon esetre, ha talán tőle nem függő okokból, legjobb törekvései ellenére sem valósíthatná meg teljesen a maga elé tűzött magasztos célokat, szerényen kérte az egyházkerületi közgyűlés jóindulatu elnézését. *Kiss Áron* püspök lendületes üdvözlő szavai után, melyek az új tanárok előtt „világló nyomok“-ra utáltak, a szokásos kézfogás következett.

Ez után a debreceni főiskola igazgató tanácsának jegyzőkönyve s közelebből az igazgató tanácsnak a főisk. gazdasági tanács jegyzőkönyveire s e jknyvek rendén letárgyalt számadásokra vonatkozó jelentése került tárgyalásra *Sass Béla* igazgató tanácsi jegyző előadása mellett. Befolyt új adományok a következők: özvegy *Tóth Sámuelné* feledhetetlen férje emlékére 100 frtos énekkari alapítványt tett. *Dr. Medve Kálmán*, kinek alább egy másik alapítványáról is lesz szó, június hó 7. kelt alapítványi oklevele kapcsában 10 drb. 100—100 frt névértékű *Alföldi takarékpénztári* részvényt tett le f. évtől 24 évre szóló szelvényeikkel együtt „*özv. dálnoki Medve Dánielné, szül. Somogyi Koroknai Katalin alapítványa*“ címen kezelendő s *Szatmár- és Biharvármegyei* tanítóképezdei növendékek gyámolítására hivatott alapítvány gyanánt főiskolánk pénztárába. Főiskolánk 1888/9-ben érettségi vizsgálatot tett növendékei f. év július 2. tartott tízéves találkozásuk alkalmával a főiskolai szépművészeti és philologiai muzeum alapja gyanánt 84 frt 50 krt, *Orosz István* tanítóképezdei tanár pedig a főiskola többrendbeli jótéteményeit

élvezett fia *Béla* érettségi vizsgálatá alkalmából, ugyan-ezen célra 50 frtot ajánlottak fel. Ez adományokat a gyűlés hálás elösmeréssel és köszönettel vette tudomásul. A főisk. gazdai állást 15 pályázó közül *Szabó József* képesített ácsmesterrel töltötték ki. A *Keresztési Deák I. alapítvány* f. évről ki nem adott kamatjövödelme a könyvtári alapoknak adatott át. Ugyanez fog történni jövőre minden pályadíj-alapítvány kamatával, a mennyiben ezt az alapító levél megengedi. A főisk. oratoriumba beállítandó új orgona költségeinek ügye, melyet a f. é. 90. e. ker. jkv. szám nyomda vagy tollhiba következtében az igazgató tanácshoz utalt, a *gazdasági tanácshoz* tételik át. *Armós Bálintnak* már ösmert szép alapítványa tárgyában *Márk Endre* főisk. és egyházkerületi ügyész indítványa folytán kimondták, hogy a 26 ezer frtban átvett ingatlanok jövödelmét külön kezelés mellett behelyezik a kiegészítésre váró alapok csoportjába olyaténképen, hogy az évi számadás lezárásakor ez a csoport adja ki az alapítványtőke arányában, a költségek levonása után fenmaradó jövödelemből az osztalékot, főcélul tüzetven ki, hogy a száz éves alapítvány a kisebb alapítványokon kezdve elégitse ki a többi alapokat s idővel szerezzze meg magának az összes ingatlant. Az alapítványok tőkeereje a következő: a) százéves alapítvány 10 ezer frt, b) családi ösztöndíj-alapítvány 12 ezer frt, c) böleseleti facultás javára ezer frt, d) tápintézet javára ezer frt, e) ösztöndíj alap ezer frt, f) önképzőkör javára 500 frt, g) énekkar javára 500 frt (összesen 26 ezer frt). Az iskolai törvények 73—75. §-ait akként módosították, hogy ezután a szabó-, cipő-, könyvszámla és élelmi cikkekre árát többé az akad. tanulók bizonyítványára *nem táblázható be*, a mit az illető mesterembereknek, kosztadóknak jó lesz el nem felejteni. A szorosabb értelemben vett iskolai tartozásoknak s az ifj. önképző körök alapszabályszerű jogos követeléseinek betáblázása tovább is fenmarad. A főiskolai és háznagyi hivatalban a gazdasági tanács július 31. auguszt. 30. és szept. 30. pénztárvizsgálatot tartott s a pénztári illetőleg hivatali kezelést rendben találta, a mi tudomásul szolgál. A *kócsi pusztát*, melyet a főiskola és a debreceni egyház még az ötvenes években közösen vásároltak, most a főiskola vette át akként, hogy az egyháznak, a mely annak idején 1997 frt 45 krral járult a 189 hold 1200 ölnyi területet képező birtok vételárához, most ennek fejében 2000 frtot, még ki nem fizetett haszonbér fejében pedig 200 frtot fizet az egyháznak s ezekkel aztán a birtoknak egyedüli tulajdonosa lesz. A vegyes bizottság ezen javaslatát a kerület is elfogadta. A tápintézeti kenyérszállítására ismét *Czabán Dániel* sütőmesterrel kötött szerződést a gazdasági tanács. A szállítandó kenyér árának kiszámításánál az *István gőzmalom* árjegyzékei szolgálnak alapul, s 6 os sz. gőzmalmi liszt használandó. A kerület ez alkalomból elvileg kimondotta, hogy a szerződések mindig a pénztárba utalándók. A gazdasági tanács *Kerekgyártó János* gt. jegyzői irnok rendes fizetésén felül még 15 frtnyi segélyt szavazott meg. Tudomásul szolgált, de egyuttal meg is kérték a tanácsot, hogy főiskolánk közszükségleti pénztárát e féle segélyezésekkel jövőben ne terhelje. Az új tanárok fizetését a gt. püspök úr átírata, alapján folyósította. minthogy az idevonatkozó intézkedés megválasztásuk alkalmával az egyházkerületi jegyzőkönyvből valami-képpen kimaradt. Tudomásul vették. A h.-böszörményi egyház a böleseleti facultás céljára maga által gyűjtött pénzt a f. évi 90 R. sz. kerületi végzésben foglalt felhívás dacára sem küldte be, a mit szintén tudomásul kellett venni. A collegium, kerület és Andaházy-Szilágyi

intézet számadásai 1900. január 1-től fogva korona értékben vezendők. Az érmelléki egyházmegye kebelében főiskolai pénzkölesönzési szabályzatunk módosítása tárgyában felmerült kívánalom alkalmából (v. ö. a f. évi 51. sz. egyházkerületi végzést) egy illetékes testület sem látja fenforogni a szabályzat változtatásának szükségét, mivel most is meg van annak a lehetősége, hogy az egyházközségek jelzálogi biztosíték nélkül főiskolánk és egyházkerületünk pénztárából kölcsönt vehessenek, sőt a kölcsönök tulnyomólag ép ily természetűek. — A tízéves törlesztések követelése pedig, egyházaink jól felfogott érdekében is fentartandó. *Rózsa Sándor* főiskolai pénztárnoknak évenkénti 100 frtnyi személyi pótlékot szavazott meg a gyűlés. *Soós Lajos* főisk. háznagyot az 1898 július 1-től december 31-ig, s 1899 január 1-től június 30-ig vezetett háznagyi, valamint az 1898. isk. évről szóló tápintézetű számadások további terhe alól a fentartandók fentartásával felmentette, egyszersmind e számadások kapcsában több fontos határozatot hozott. Kimondotta, hogy: a) tekintettel a hátralékok rendkívüli tömegére (1898/9. első felére 1814 frt 13 kr jött át, 1899/1900-ra átmegegy 1326 frt 25 kr), ezután a főiskola egyetlen tanszakára sem vehető fel, írható be többé soha senki, míg az előző tan évekről mindennemű iskolai tartozását be nem fizette. Az ellentétes intézkedések fogantatásait, kiket a háznagynak szoros hivatalos kötelessége lesz esetről-esetre bejelenteni a főiskola gazdasági tanácsának, a hátralékos összegekért szigorú anyagi felelősség fogja terhelni; b) a pecsétdíjak okmányai megőrzendőek a dékáni hivatalok által hogy a számadás vizsgálatkor rendelkezésre álljanak; c) minthogy anyakönyveink, amelyeknek közhitelességű okmányoknak kellene lenniök, teljesen elárvahodott állapotban vannak, úgy, hogy index másodpéldányokat sem lehet belőlük kiállítani — a minek az az oka, hogy a tanulók indexeinek időnkénti változásai nyilván nem tarthatók, mert az indexek szabályos beszolgáltatása kivihetetlennek bizonyult — köteleztetnek az igazgató és dékánok, hogy midőn az indexbe bárminemű legcsekélyebb bejegyzést is eszközölnek, soha semmi szín alatt se adják azt vissza közvetlenül az illető tanulónak hanem mindig tegyék át a háznagyi hivatalhoz, a változás nyilvántartása végett. Ez utasítás megsértése esetén a háznagynak szoros hivatali kötelessége lesz az akad. tanácsnál esetleg az az igazgatótanácsnál is jelentést tenni; d) tandíj fizetés nélkül, fehéat az iskolai törvények 8. §. ellenére soha senki sem jegyezhető be a tanári névsorokba. A törvényellenes bejegyzést fogantató és szigorú anyagi felelőséggel terhelt előadó tanár ellen a gazdasági tanács el fog járni. Az egyházkerületi anyakönyvi nyomtatványok forgalma fölötté csekély, a f. év első felében csak 205 frt 90 kr. volt. Fölhivatnak a lelkészek, hogy a szükséges ivatek kizárólag a főiskola háznagyi hivatalától vásárolják; a főiskolai ügyész és háznagy a kérdést figyelemmel fogják tartani s időnként jelentést tesznek róla. Ay új épített pénztári tartozásokra vonatkozó gazdasági tanácsi határozatok (amelyekkel összevetendő az 1898. évi májusi 153. kerületi jkvszám) mind jóváhagyattak. Ezek szerint töröltettek az Aranyos-Medgyes, Bakonyszeg, Battonya, Darnó, Henczida, Hosszu-Pályi, Huzly-Károly, Jákó-Hodos, Sámson (békésbányai e. m.) Tisza-Nagyrev s részben a Monostor-Pályi hátralékai. A további névsor a jegyzőkönyvben közzé lesz téve.

Az *Andaházy-Szilágyi intézet* pénztárától szedendő kezelési hatód tárgyában, Csiky Lajos intézeti gondnok beadványa ellenében kimondotta a közgyűlés, hogy a multak szomorú tapasztalatainak hatása alatt alapos megfontolás után hozott (f. évi 90. G. számú) határozatát, mely a vagyonkezelés szabatoságáért a lehető legnagyobb garantiát nyújtja s az egyházkerületre is árnyat vethető visszaélések ismétlődését egyszer s mindenkorra kizárja, erkölcsi felelősségének érzetében változatlan fentartja, egyszersmind utasítja az intézeti bizottságot, hogy a haztartás egyensulya érdekében netalán szükséges megtakarításokról már a májusi közgyűlés elé terjesszen tüzetes javaslatot. A gazdasági tanácsjegyző teendőiről készített szabályzatot az egyházkerület némi módosítással megerősített. — *Néh. Tóth Miklós tiszaroffi lelkész* 10 ezer frtos hagyománya f. évi szept. 12. főiskolánk pénztárába befolyt. A hagyaték-átadó végzés értelmében a tőke kamatai f. évi szept. 12-től özv. Tóth Andrásné Somi Juliánna részére folyóvá tettek. Az ő halála után, ha él, leánya Tóth Juliánna Fitos Ferenczné fogja apni a kamatokat. A hermaneci papírgyár helyett a jövő évben a Csokonai-nyomda fogja az irodaszereket főiskolánk szállítani. Uj szerződés előtt az ügyiratok és minták bemutatandók. A tornaterem és tornacsarnok ügye a tanterem általános rendezéséig függőben marad. Végül a gazdasági tanácsnak buzgó működéséért jegyzőkönyvi köszönetet szavaztatott.

Az igazgatótanácsnak egy a gyűlés második napján, reggeli 1/2 9 órakor tartott futólagos gyűléséből kelt fölterjesztése rendén vett jóváhagyó tudomást a kerület a tiszadadai 2680 holdnyi földjének 1903—1912. történt előnyös h. bérbeadásáról (h. bérösszeg évi 43 ezer korona), a mely azonkívül, hogy a főiskolat az építkezések, javítások tetemes költségei alól felmenti s a haszonbérlet egy 4—5 ezer frt értékű gazdasági épületnek emelésére s a főiskola tulajdonába ingyen leendő átbocsátására, a földek megfelelő trágyázására s 1/4 részének ugarban tartására lekötölezi, a h. bérösszeg ezimen mintegy évi 2 ezer forinttal emeli közszükségleti pénztárunk bevételeit. *Dr. Medve Kálmán* második szép alapítványáról, a mely szerint debreceni Szécsényi-utcai házát, a mely 18 ezer frtot érhet s 6000 frt kölcsönrel lesz megterhelendő, főiskolánk, illetve tanítóképezdénknél felajánlotta, meghatottan értesült a lelkesen éljenző gyűlés s midőn a nemes keblű alapító iránt, ki áldozatkészségének újabb tiszteletre és előismerésre méltó zálogát teszi oda protestáns nevelés-és tanítás-ügyünk oltárára, halás köszönetét siet kifejezni, egyuttal fölkeri az elnökséget, hogy az ide vonatkozó jkpontot az alapítónak, anyaszentegyházunk öntudatos hitbuzgó fiának küldöttségileg kézbesítse. *Agárdi Lajos* pénztári segédtsit 36 frtnyi költözködési költsége megtérített.

Az igazgatótanácsnak nem gazdasági jellegű javaslatai és határozatai közül a következőket emeljük ki: A főiskolai betegápolás reformja tárgyában benyújtott tanárkari munkálat, tekintettel a költségvetés hiányos voltára s arra, hogy az egy ily nagyobb szabású, esetleg a főiskolai pénztár nagyobb megterhelésével is járható reform alapjául elfogadhatónak nem látszik s hogy már a folyó tanévben új kórházi díjakat szedni a szülők zaklata volna, pótlás s a tavaszi gyűlésre leendő kiegészítés végett visszaadatik a tanári karnak, hogy az ügy májusban elintéztetvén, a betegsegélyző pénztár működése már a jövő iskolai esztendővel megindúlhasson. *Dóci Imre* középiskolai felügyelőnek debreceni fő-

gymnasiumunkban tavaly teljesített látogatásáról szóló nagyérdekű, gondos és szakavatott jelentését elősmé-
 réssel fogadta az egyházkerület s a főgymnasiumunk
 szellemi állapotáról, az egyes tárgyak beosztásáról,
 tanításmódjáról s az elért eredményről feltárt észre-
 vételeket, útasításokat maga részéről is elébe írja a
 tanári karnak, fölhíván és elkötelezven a szak igazga-
 tóját, hogy azok szellemében az óhajtott siker biztosí-
 tására a tanári testülettel vállvetve mindent kövessen
 el. A tantermek s ezek berendezése körül évek óta
 érezhető hiányt eloszlatandó, kimondta a gyűlés, hogy
 a debreceni ev. ref. egyházat és a nemes város taná-
 csát felszólítja népiskolája négy osztályának 1900.
július 1-re a főiskola épületéből leendő kitelepítésére;
 kimondta, hogy a philologiai muzeum berendezése
 ugyanekkor munkába veendő s hogy tekintettel a fő
 gymnasium nagy népességére s ezzel szemben a tan-
 erők kevés számára azon régi határozat felújításával,
 mely két új tanszék rendszeresítését már kilátásba
 helyezte, felhívja a gazdasági tanácsot, hogy e két
 tanszék feiállításáról lehetőleg úgy gondoskodjék, hogy
 a tanszékek betöltése iránt az intézkedést legalább az
 1900/1901. iskolai év folyamán meg lehessen tenni.
 Ugyancsak *Dóci Imre* felügyelőnek a debreceni ref.
 főgymnasiumban Géresi Kálmán főigazgató által telje-
 sített állami főfelügyeletről benyújtott jelentése kapcsá-
 ban, az igazgatótanács által kifejtett indokokból fel-
 szólította Tóth József főiskolai tanárt nyugdíjazás iránti
 kérvényének a folyó év decemberének végeig leendő
 benyújtására. Néhai Tóth Sámuel 1899. július és
 augusztusi tanári fizetése az elhunyt özvegyének kifí-
 zetendő s az özvegyi gyámdíj folyó évi szept. hó 1-től
 számítandólag évnegyedi *előleges* részletekben tétetett
 folyóvá. *Sinka Sándor* gymnasiumi igazgató a *Kanyó*
alapítvány múlt évi ösztöndíjával (Kanyó Mihály 4. o.
 tanuló költségeivel) elszámolt, a folyó évre ez alapra
 (= 300 frt) *Pálúr Miklós* 8. o. tanuló vétetett fel.
 Az *anyakönyvtár* ügyében kimondta a gyűlés, hogy
 a könyvtári helyiségek végleges, célszerű rendezésének
 teljesen kidolgozott tervét a gazdasági tanácstól tavaszra
 okvetlen elvárja; a besorozásra váró könyvek részére
 egy ideiglenes helyiség sürgősen kijelölendő s a főiskola
 megajánlott 600 forintos évjáradéka, egy külön könyv-
 tári szolgálata díjazására s új könyvek beszerzésére 1900
 január 1-től folyóvá teendő. Az egyházkerület 1898.
 évi 404. és 405. jkv. számai alatt kiküldött bizottság
 feladata az igazgatótanács könyvtári albizottságára
 ruházandó át s ennek a dolga lesz a millenniumi emlék-
 gyűjtemény felállítása céljából felhívásokat bocsátani ki
 s a muzeumok es könyvtárak országos tanácsánál anya-
 könyvtárunk segélyezése érdekében lépéseket tenni.
 A gymnasiumba helyettes tanárul az Eötvös collegium
 érdemes igazgatójának *Bartoniek Géza* úrnak ajánlatára,
 dr. Csürös Ferenc alap- és szakvizsgálatot tett tanár-
 jelöltet alkalmazták, a mi tudomásul szolgált, úgyszintén
 Sáfrány Lajos okleveles lelkész és alapvizsgálatot tett
 tanárjelöltnek az ókori történelem és összehasonlító
 vallástan tanítására, próbaéves tanárjelöltül történt
 alkalmaztatása. Az egyetemes tanügyi bizottság 1898.
 márciusi 25. és 26. jkpontjai alapján kimondja a gyűlés,
 miként meg lévén győződve arról, hogy a konventi
 határozat értelmében készíterdő *alapítványi törzs-
 könyv* főiskolánkban már rég érzett szükség, másfelől
 mélyen érezve annak is hiányát, hogy négyszázados
 főiskolánkknak *történelmi adattára* mindez ideig nincs,
 a konvent határozatának nem csupán egyetemes, hanem
 épen főiskolai érdekből is eleget teszen. A két munká-

nak 1900. április 1-re két példányban leendő elkészí-
 tésével *Balogh Ferenc* főisk. levéltárnokot bizza meg
 200 frtnyi tiszteletdíj mel ett. *Kovács Lajos* tanító-
 képezdei igazgató a f. évi 104. egyházkerületi jkszám
 alatt említett 63 frt 28 król bemutatja kellőleg okmá-
 nyolt számadását, a melyet a gyűlés elfogad. Ugyan ő
 terjedelmes gondos jelentést teszen a tanítóképezdéről,
 melynek alapján a gyűlés a) azon körülményt, hogy az
*egyházkerületi segély (július hó 1. = 246 frt
 55 kr)* a helybeli takarékszövetkezeti és hitelintézet 4157. sz.
 betéti könyvén gyümölcsözőleg van elhelyezve, tudo-
 másul veszi; b) a szálláspénznek 25 tanuló részére
 havi 3—3 frtjával (télen 4 frtjával) történt kiutalását
 jóváhagyja; c) a tantárgybeosztásnak és órarendnek az
 előző esztendeivel való azonosságát s a Komáromy-féle
 magyar olvasó könyvnek a 2. osztban a Névy László
 olvasókönyvével történt felváltását jóváhagyja d) helyesli
 főt. püspök urnak abbéli intézkedését, hogy a tápinté-
 zetből kimaradt 21. tanítóképezdei növendék ebéd-
 való ellátása végett az elemi iskolai kézi könyvek pénz-
 tárát, legfeljebb 600 frt erejéig igénybe vette. *Illem
 helyeink* ellen a miniszternek még mindig erős ki-
 fogásai vannak. Gyűlés felhívja az igazgatókat a köz-
 tisztaság éber ellenőrzésére és a fegyelem szigorú
 gyakorlására. *Erőss Lajos* nyugdíjjogosultsága 1884
 június 29. állapotát meg. *Az egyetemes theol.
 tanári nyugdíjintézet* tervével szemben kerületünk
 fentartja korábbi elvi álláspontját. *Dr. Bartha Béla*
 egyet. magán tanári képesítésének folyamatban léte tudo-
 másul szolgál.

Élénk vitát ébresztett a hódmező-vásárhelyi ref.
 főgymnasium tanárainak az ott lévő egyház, mint fen-
 tartó testület azon határozata ellen beadott felebbezés,
 melylyel a tanárok által tartott magánvizsgák után a
 tanulók részéről fizetendő vizsgadíjak a tanároktól el-
 vonattak s az egyház szükségének fedezésére az egyház
 pénztárába utaltattak. Ennek az ügynek lefolyása nagyon
 sok tanulságos és jobbra elszomorító mozzanatot tüntet
 fel s szembeszökően jellemzi azt az egészségtelen köz-
 felfogást, a mely egyházunk körében iskoláink vezetése
 körül igen gyakran érvényesül s a melynek káros
 visszahatása mutatkozik természetesen a tanárság maga-
 tartásában is. Ugy látszik, mintha megsokaltuk volna
 azt a kétségkívül jelentékeny emelkedést, a mely részint
 saját egyházunk erőfeszítése folytán, részint és külö-
 nösen az államnak támogatásával iskoláink rendezettsége
 s tanáraink és tanítóink anyagi ellátása tekintetében
 az utóbbi néhány év alatt bekövetkezett. Mintha e miatt
 szükségesnek látnók fékező rendszabályok által esélyes
 előrelátással visszaszorítani a megsokalt előhaladást,
 nehogy valamiképp egyházunk más életköreiből mutat-
 kozó többféle hiány, elmaradottság és kielégítésre váró
 jogos igényekhez mérve, iskolaügyünk tulságos fejlődése
 a szegénységben és elmaradottságban is szükséges
 autonómikus egyensúlyt megzavarja. S ha ez valóban
 így van, a mint azt a symptomák mutatják, azon nem
 is csodálkozunk. Mert hiszen a rendkívül hátramaradt
 iskolaügyünk rohamosabb fejlesztése érdekében kifejtett
 küzdelem sok áldozatot igényelt, nemcsak anyagi, ha-
 nem erkölcsi áldozatot is. Ebben a küzdelemben pedig
 a tanárságnak kellett, hivatásánál fogva is, előljárnia,
 melynek érdekei az illető iskolák érdekeivel teljesen
 azonosak; a harc ódioma tehát — mert sajnós! ilyen
 is van — a tanárookra hárult; sokan, a kiknek gondol-
 kodása az alsóbb erkölcsi régiók felé hajlik, a tanárok
 részéről pusztán önző motivumokat, az iskolák emelésére
 irányuló törekvésükben egyedül fizetésemelési mozgalmat

láttak, mert odáig nem juthattak el az érvek láncolatán, hogy minden iskola színvonalának legelső általános feltétele ma az alkalmazott tanerők anyagi ellátásának mértéke, hogy tehát ez a kérdés nem privát tanári érdek, hanem a tanügynek legvitálisabb közérdekű kérdése. Tápot nyújtott e felfogásnak ezenkívül egyházunknak nehéz anyagi helyzete, lelkészeink javadalmasításának égető kérdése, a melynek megoldására nem mutatkozott oly kedvező alkalom, mint iskoláinknak az államsegély által való felemelésére. Nem csoda, mert emberi dolog, hogy lelkészeink egyrésze nem tudott kellőleg örülni a tanárság anyagi helyzetének javulása miatt, mert örömet megzavarta saját kedvezőtlen állapotának nyomasztó érzése. Ekként a tanárság ügye egyházunk körében nagy mértékben népszerűtlenné vált, a mi sok kedvetlenséget, félreértést, surlódást okozott már s nemcsak tanügyünknek, hanem egyházunknak is kiszámíthatatlan károkat okoz. — Iskolaügyi kérdések elbírálásánál, főleg mihelyt annak a tanárokat érintő legesekélyebb anyagi vonatkozása van, az objektív szempontok gyakran elhomályosulnak a kedvezőtlen előítélet hatása alatt s illustriis gyülekezetek s különben széles látkörű elmék a közhangulatnak esnek áldozatul. Ekként gyakran igazságtalanságok, méltánytalan és helytelen intézkedések keletkeznek, a mi keserűséget és elkedvetlenedést okoz a tanárság körében. Annál pedig nagyobb csapást senki sem zúdíthat egyházunkra, mint a ki elfogultságból vagy azért, mert ez ma hálás dolog, egyházunkat oly tényekre, intézkedésekre sarkalja, a melyek bizalmatlan, igazságtalan vagy méltánytalan voltuknál fogva a tanároknak az egyháztól való fokozatos elidegenítését eredményezhetik. Hitfelekezetünk és egyházunk szolgálatában értékesíthető összes vallásos, erkölcsi és értelmi erőink mértéke a tanárok és tanítóktól függ legelső sorban, azoktól függ még lelkészeink minősége is. Vigyázzunk tehát! Ne ébreszszük fel a tanárságban azt a gondolatot, hogy ő mostoha gyermeke egyházunknak, a mely nem mindig számíthat szeretetre, bizalomra s jóságos meghallgatásra!

De nem folytatjuk tovább, hanem memento képen rá mutatunk az esetre. Az egyházkerületi közgyűlés a hódmezővásárhelyi tanárok kérelmét vizsgadíjaik visszaadása iránt, *miután annak semmi jogalapja nincsen*, elútasította s kifejezi ugyan azon reményét, hogy az egyház majd, ha viszonyai megengedik, nem fogja tanárai kívánságát kielégítetlenül hagyni, de elvárja a tanároktól, hogy az egyházat az ilyen követelésekkel *zaklatni* nem fogják.

Az egyházkerület határozatának meghozatalánál, csak a hódmezővásárhelyi egyház sérelmesek mondott határozatáig ment vissza s abból a feltevésből indult ki, hogy mihelyt valami elhatározatik, az eo ipso jogosnak is tekintendő. Minthogy pedig a hódmezővásárhelyi egyház elhatározta, hogy a tanárok magán vizsgadíjait inkasszálja: ennél fogva jogosan inkasszálhatja. És épen innen származik a tévedés. Mert azt kellett volna vizsgálni, hogy a dolog természete szerint volt-e joga az egyháznak a vizsgadíjakat a tanároktól elvonni s van-e joga, mikor azt vissza követelik, a maga részére visszatartani. Itt fekszik a kérdés lényege. És ha innen indulunk ki a kérdés eldöntésénél, akkor egészen más eredményre kell jutnunk, mint a hová a kerület jutott, mert azonnal be kell látnunk hogy a vizsgadíj, a melyet a tanulók, tehát nem az egyház, a tanárnak a vizsgák megtartása alkalmával kifejtett különös fárdságáért és szolgálatáért fizetnek, senkit

jogosan nem illethet mást, mint a tanárt, ennél fogva attól senki által el sem vonható. A hódmezővásárhelyi egyháznak, mint fentartó testületnek, jogában állott volna tanárainak fizetését alacsonyabb összegben állapítani meg. De a vizsgadíjak mást, mint a vizsgáló tanárokat nem illethetnek. Ez következik a dolog természetéből; ennél fogva nem a tanárok követelésének, hanem az egyház megtagadó határozatának *nincsen semmi jogalapja*. Koncedáljuk, hogy e kellemetlen ügy folyamán a tanárok talán nem alkalmazták azt a köteles mérsékletet, kiméletet és tárgyilagosságot a fentartó egyház irányában, a mely a kérdés higgadt mérlegelése érdekében is kívánatos lett volna s e miatt sajnálatos surlódás támadt tanárkar és presbiterium között. Ha ilyesmi történt, azt mi is kárhozzátással sujtjuk. De az is emberi dolog, hogy a méltánytalanság szenvedélyességet idéz föl.

A jó békeség érdekében azért kívánatosnak tartjuk, hogy a tanárkar viselje el keresztyéni türelemmel a sérelmet s ne engedje magát ezáltal egyházunk és hitfelekezetünk iránt tartozó ragaszkodásában legkevésbé is megtántoríttatni. A hódmezővásárhelyi egyház pedig megelégedvén a kerülettől nyert, de alig megérdemelt elégtételrel, ne tekintse zaklatásnak azt, ha tanárai az őket jog és méltányosság szerint megillető járandóságaikat követelik, hanem járjon el velük szemben atyai jóindulattal s megbocsátással, annnyival is inkább, mert teljességgel nem egyeztethető össze egy 40.000 lelket számláló fényes egyház méltóságával, hogy *anyagi ügyeinek rendezése* címén épen tanárainak néhány forintba menő vizsgadíját konfiskálja.

(Vége köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Ifjusági istenitisztelelet.** Debreceni főgymnasiumunk tanári kara, a növendékek hitéletének ápolása céljából, már a mult tanévben rendszeresítette az oratoriumi gyermek istenitiszteletet. Ez üdvös intézkedés a főiskolai materemben idáig tartatni szokott vasárnapi rendes istenitiszteletet lényegileg érintetlenül hagyta, a mennyiben az esküdtfelügyelők és negyedéves hittanhallgatók által teljesített vasárnapi ígéhirdetés eddigi alakjában továbbra is fenmarad, mindamelllett egyes vasárnapokon felváltva, az alsóbb párhuzamos négy osztály növendékeinek a lelkészjellegű tanárok hirdetik az evangéliomot, míg a felsőbb osztályos tanulók, osztályfőnökeik vezetése mellett, a kollegiumhoz közelebb eső három templomban vesznek részt az istenitiszteleten a gyülekezettel együtt. Így történt ez a mult vasárnapon, november 12 én is, a mikor a kisebb növendékek serege több kollégiumi tanárral, az igazgatókkal és főtiszteleltű püspök úrral összegyülekezett az oratoriumban, Istennek lélekben és igazságban való imádására. Az egyházi beszédet ezúttal *S. Szabó József* főgymn. tanár tartotta Ján. ev. 21, 15—17. alapján, szövegül választva azokat az igéket, melyek Péter apostolnak Krisztus iránt való szeretetéről szóló háromszoros vallástételét tartalmazzák. *Az Ur igaz szeretetéről és követéséről* szóló ezen evangéliumi tanítás és buzdító intelem áldásos hatást gyakorolt a nagyszámú növendékekre és a jelenvolt tanárookra egyaránt, mert mind a szentirással mind a józan észszel és keresztyéni erkölcsiség elveivel egyezőleg világosan fejtegette és indokolta azt az igazságot, hogy a Krisztus iránt való tiszteletteljes hű szeretet és

az ezzel kapcsolatos lelki élet teheti és teszi boldoggá az embert siron innen, siron túl. A szép előadású és épületes beszéddel teljes összhangban voltak s fokozták az áhitatot a találóan kiválasztott és buzgósággal énekelte dicséretes is, nevezetesen bevezetésül a 112. dicséret első és záradékul a 113. dicséret hetedik verse; közben pedig az alsóbb gymnasiumi osztályos tanulóknak énekkara *Mácsai S.* vezetésével, mellett, halk orgonakísérettel, a 76. dicséret dallamára meghatóan énekelte azt a mélyeséges tartalmú két énekverset, melyet ez alkalomra *S. Szabó József* írt és a melyet általánosabb elterjedés indokából imitt közre is bocsátunk. Szövege ez: *Szeretünk* Téged Ur Jézus Krisztus [Igaz szeretettel] Utmutatásod és tanításod [Megragadjuk hittell!]. *Követünk* Téged Ur Jézus Krisztus [Egész életünkben] Keresztet hordva bajba' nyomorba' [Reád tekintünk fel!]. — Hiszük, hogy az elhíntett jó magvak jó földbe hullottak és jó gyümölcsöket is teremnek, harmine, hatvan és száz annyit.

— **Egyházkerületi segélyegyleti ügyek.** A segélyegyleti közgyűlés e hó 14-én tartatott meg. Beérkezett összesen 101 drb. kérvény. A kiosztásra szánt összeg 3140 frtban állapított meg. Segélyben 57 egyház részesült, 44 egyház kérelme ezuttal figyelembe nem vétethetett. A segélyezésben részesült egyházak következők: 1. Alsó szabolcsi egyházmegyéből: Acsád, Mártonfalva, Dorogh, N. Falu 50 frtjával = 200 frt. 2. Békésbányai e. megyéből: Resica, Klopodja, Pancsova 50 frtjával és Temesvár 100 frt = 250 frt. 3. Bereg e. megyéből: Bilke 250, Munkács, Surány, Kaszony, Macsola 50 frtjával = 450 frt. 4. Bihari e. megyéből: Fugyi-Vásárhely, Körözs-N. Rév, Magyar-Kakucs, Fugyi 50 frtjával = 200 frt. 5. Érmelléki e. megyéből: Apát-Keresztúr, Alsó-Ábrány, Monus-Petri, Szent-Jobb, Ér-Adony 50 frtjával = 250 forint. 6. Felső-szabolcsi e. megyéből: Bács-Aranyos, Laskod, Lövö-Petri, Petneháza, Sényő, Vaja 50 frtjával, Ramocsaháza 70 frt = 370 frt. 7. Heves-n.-kunsági e. megyéből: Rákóczi 50, Fegyvernek 70 frtjával = 120 frt. 8. Máramaros-ugocsi e. megyéből: T.-Ujhely, T.-Keresztúr, Mátyfalva, Nevetlenfalva, Akli 50 frtjával = 250 frt. 9. Nagybányai e. megyéből: Aranyos-Medgyes, Sárköz, Méhtelek, Pettyén, Avasfelső-Falu, Pálfalva 50 frtjával = 300 frt. 10. Nagykárolyi e. megyéből: Parasznya, Jármí, Csomaköz, Mező-Petri, Bere, Kaplony 50 frtjával = 300 frt. 11. N.-szalontai e. megyéből: Vadász, Gyanta 50 frtjával = 100 frt. 12. Szatmári e. megyéből: Borzova, Fülöp, Majtis, Kis-Szekeres, Dara, Jánk, Sima 50 frtjával = 350 frt.

— **Segélyezési ügy.** A rendkívüli államsegélyből a közelebbi egyházkerületi közgyűlés rendelkezése értelmében, 20-20 frtnyi összeggel a következő folyamodók részesítettnek: *Békés-Bányai e.-m.-ből*: Pancsovai egyházközség, Resicai egyházközség, Sóos Zsigmond elmebeteg tanító. — *Beregi e. m.-ből*: Abaházi Lajos formosi, Bakesy Gyula dereceni, Bereczky József b.-újfalui, Dávid Lajos kigyósi, Kulesár János bóbrágyi, Láncezy Béla dédai, Sütő Miklós kajdanói, Sütő József csetfalvi, Tariska Lajos balazséri Zambori Zoltán m.-kaszonyi lelkészek; Boytár Barna formosi, Heé Lajos volt ugornyai tanítók. — *Bihari e. m.-ből*: Ács Endre m.-kakucsai, Borzos István fugyú, Hager Miklós darvasi, Józsa Gábor posalaki, Karácsony Imre k.-nagyrevi, Paulai Viktor fugyi-vásárhelyi lelkészek. — *Érmelléki e.-m.-ből*: Bán Sándor szentjóbbsi, Molnár József értaresai, Szatmáry János monospetrii, Szebeni József kiskerekú tanítók. — *Felső-szabolcsi e. m.-ből*: Bakos Kálmán b.-aranyosi,

Balogh Ferenc demecseri, Csatári Zsigmond sényői, Görömbei István es.-kenézi, Mezösi Pál lövői, Molnár Miklós bákai, Nagy István gemzsei, Nagy Kálmán lövöpetrii, Porzolt Károly bezdédi, Szentpéteri István mogyorósi, Urbán Dezső ó-fehértői lelkészek; Batta István lövö-petrii lelkész-tanító; Kacsari Lajos vasmegyeri, László Gyula bákai, Székely István gyürei lelkészek. — *Heves-nagykunsági e. m.-ből*: Szentmiklósi József rákóczi lelkész. — *M.-Ugocsi e. m.-ből*: Bodnár Béla f.-pataki, Györffy Ede gödény-házai lelkészek; Kocsár Imre aklii tanító. — *N.-bányai e. m.-ből*: Barkász Albert méhteleki, Makai Elek batizi, Pásztor István magos-ligeti lelkészek; Bagoly Albert józsef-házai, Szakál Károly homoki tanítók. — *Nagykárolyi e. m.-ből*: Szabó Menyhért kaplonyi, Szigethy Gyula gebei, Tukacs Albert mérki, Tukacs Lajos nyírmegyesi, Uray József csomaközi lelkészek; Horváth Pál mérki, Jánki Viktor szaniszlói, Juhász Elek fábiánházai, Szikszay Albert csomaközi tanítók. — *N.-szalontai e. m.-ből*: Gaál György f.-tői lelkész. — *Szatmári e. m.-ből*: Andorkó Sándor darnói, Csépké Péter riczei, Császár István darai, Fekete József fülöp-daróci, Nagy Bernát cégénydányádi, Szabó Lajos fülöpösi, V. Szabó Sándor hermánszegi lelkészek; Dudás Dániel ricsei, Papp József zsarolyáni, Varga József jánki tanítók. — A „csekélyebb fizetésű lelkészek javadalmazására szolgáló alap”-ból, 17—17 frtjával a következő folyamodók segélyeztetnek: *Beregi e. m.-ből*: Dajka Ignác harangláb, Deli Tamás tivadári, Kölesei Zsigmond bilkei, Sütő Miklós kajdanói lelkészek. — *Bihari e. m.-ből*: Bokros Benedek h.-k.-száldobágyi, Doma Gyula p.-ujlaki, Hager Miklós darvasi, Hegedüs Ferenc kisjenői, Szatmári László szántói, Szokolai Béla hegyköz-kovácsú lelkészek. — *Érmelléki e. m.-ből*: Csuka Ferenc apátkereszturi, Debreceni László f.-ábrányi, Jakab József éradonyi, Molnár József értaresai, Nagy Sándor poklosteleki, Szabó József a.-v.-ábrányi lelkészek. — *Felső-szabolcsi e. m.-ből*: Barcsa Endre piricsei, Bekény János téthi, Etey Ferenc k.-apáthii, Horkay Barna székelyi, Keresztési Károly nyírkákói, Pásztor István kálló-senjéni, Ujlaki Lajos benki lelkészek. — *M.-ugocsi e. m.-ből*: Kósa Aladár tekeházai, Szabó József péterfalvai lelkészek. — *N.-bányai e. m.-ből*: Balajthy Károly sz.-kóródi lelkész. — *Nagykárolyi e. m.-ből*: Cséghy István érszentmiklósi, Kéry Pál paposi, Király István ó.-pályi, Lányi Kálmán hadházi, Nagy Károly dengelegi, Sárközy Ignác parasznyai, Szeenci Ferenc ilki, Takács Ferenc szaniszlói, Vityi Bertalan berei lelkészek. — *Szatmári e. m.-ből*: Csepelyi Menyhért mándi, Csépké Péter ricsei, — Császár István darai, Juhász József géberjéni, Kazay Gyula gyügyei, Pásztor Károly gacsályi, V. Szabó Sándor hermánszegi, Szilva István szamosbecsi, Ujlaki Béla angyalosi lelkészek.

— **A fogházügy vallásos szempontból.** Csiky Lajos kartársunk s főiskolánk akadémiai tanszakainak ez időszertint igazgatója f. hó 14. az egyházkerületi közgyűlés első napjának este 6 órakor a debreczeni jogász és tisztviselő kör helyiségében városunk legelőkelőbb jogászainak, a kerületi gyűlés számos tagjának s a főiskola több tanárának jelenlétében a fogházügyről gondosan kidolgozott s nagy érdekű tanulmányt olvasott föl, melyet lapunk olvasóinak egész terjedelmében be fogunk mutatni. A felolvasás címe ez volt: „Vallás és emberszeretel a fogházügy szolgálatában.” Elöl angol szakkönyvek és saját fogházi lelkészi tapasztalatai után több érdekes példában a foglyok különböző lelki állapotait rajzolta le a felolvasó; majd

rövid vázlatban ismertette a fogházügynek, ennek javítására a vallás és az emberszeretet munkái fejlődésének megragadó történetét; ismertet egyes nagy filantrópokat a régiebb és újabb korból, egyesületeket, a különböző fogházrendszereket, az istentisztelet, a lelki-gondozás, a rabkönyvtár, a rabiskola, a rabmunka fontosságát, a fogházi különböző fegyelmi büntetéseket. Kifejezte előadásában, hogy mindezekről egy felolvasás keretében részletesen tárgyalni lehetetlen s neki szándékában van ezen kérdésekről egy egész könyvet írni. Felolvasása végén közönségéhez, s abban főként a jelenlevő jogász notabilitásokhoz fordult s felhívta őket, hogyha Magyarországon 12 helyen és pedig a debreceninél sokkal kisebb bíróságok és ügyészségek területén van már rabsegélyző egyesület, állítsanak ilyet Debrecenben is. Tudja, hogy a foglyok, vagy kiszabadult fegyencek iránt a társadalomban nagy elfogultság uralkodik, melyet részben teljesen indokoltnak ismer el, olyan célokat óhajt tehát a megalakítandó egyesület elé tűzni, a melyeket minden humánus gondolkozású ember elfogadhat: 1. állítson fel a megalakítandó egyesület egy rabiskolát; 2. gondoskodjék a foglyok munkára taníttatásáról, képesítéséről; 3. segélyezze a foglyoknak otthon hagyott, sokszor gyötrő inségnek kitett családjaikat. A felolvasás elvégeztével Bernáth Elemér kir. ítélőtáblai elnök megleghangu köszönetet mondott a felolvasónak s kijelentette, hogy alkalmat és módot fognak találni arra, hogy az elhangzott felolvasásban felvetett eszme testet is öltön magára.

— **A Csokonai-kör felolvasó estélye.** A Csokonai-kör tradícióihoz hiven az idén is megünnepelte a halhatatlan poéta születésü évforduló napja (nov. 16.) ünnepélyes üléssel és olyan szívet és elmét gyönyörködtető programmal, mely minden tekintetben méltó volt a nap jelentős emlékéhez. Az ünnepély színhelye az Arany-Bika dísztere volt. A program sorozatát *Rácz Károly* zenekara nyitotta meg a Csokonai-indulóval. Majd *Géressy Kálmán* alelnök mondotta el megnyitó beszédét. Ebben visszapillantott arra a működésre, melyet a Csokonai-kör kifejtett a lefolyt évben. Beszédének különösen az a része illette meg a közönséget, melyben E. Kovács Gyula, a Csokonai-kör régi munkása méltatta. Mint Bence vitéz jó Toldi Miklósnak, ép úgy E. Kovács is hű fegyverhordozója volt Csokonainak és Petőfinek. Emlékére a kör külön estélyt rendez. A Petőfi-dalkör a Tihanyi echót szépen énekelte *Fentzl Rudolf* karnagy vezetése alatt. Ezután *Gulyás István* dr. ev. ref. főgymnáziumunk tanára Debreczen múlt századbéli egyik nagy emberéről, *dr. Weszprémi Istvánról* értekezett. Hosszas kutatások alapján, nagy előszeretettel írta meg a kiváló férfiú életét s állította a közönség elé nagyszámú művei után az ő nemes egyéniségét. *Weszprémi* nagyon sok irányban dolgozott s büszkesége volt abban az időben a külföld előtt is a magyar orvosi karnak. *Vértessy Gyula* megragadó poetikus novellát olvasott fel „*Lili*” címen. Végül a *Debreceni Dalegylet* gyönyörű éneke emelte az estély jelentőségét. *Kuruc dalokat* adott elő *Mácsay* karnagy vezetése alatt. Az ének gyűjtő hatása alatt zajos taps hangzott fel.

— **Benke István** sepsi-szentgyörgyi ev. ref. főgymnásiumi tanár a Prot. Irodalmi Társaság közgyűlése alkalmával körületekintvén a debreceni ref. főgymnásiumban, a Prot. Egyházi és Iskolai Lap 46. számában nagy jóakarattal és lelkes elismeréssel cikket ír az itt szerzett tapasztalatairól. Együttal azonban szigorú erkölcsi leckében részesíti lapunkat azért a közlemé-

nyéért, a melyben f. évi jul. 1-én a debreceni főgymnásium érettségi vizsgálatának eredményéről számoltunk be, s melyben a vizsgálat eredményét kedvezőtlennek jeleztük s ennek okaira néhány szóban rámutattunk. Azt állítja, hogy a közlemény *talán nem épen tiszta forrásból eredt, hogy a vizsgálatot egyoldalúan tünteti fel, s ezzel befolyt arra, hogy az intézet az avatatlanok előtt kétes színben tűnjék fel, vezetősége pedig a sorok között meg legyen hurezolva.* S mindezt személyes természetű motivumoknak tulajdonítja. Nagy örömünkre szolgál, hogy a debreceni főgymnásiumban olyan sok jó és szép dolgot tapasztalt és derék szándék vezet, a mikor tapasztalatait a testvér-lapban közzéteszi. Azzal az eljárásával azonban, hogy lapunkat alacsony célzatokkal gyanúsítja, nem tanúsít kellő megfontoltságot és igazságszeretetet. Minden ilyes szándék távol állott a szóban forgó közleménytől, a mely különben sem nyújtott alapot arra, hogy akár maga az intézet, akár bárkinék a személye megkisebbitessék. Hogy mennyiben tüntette fel egyoldalúan tudósításunk a vizsgálat eredményét, nem foghatjuk meg, hiszen a vizsálat eredményére vonatkozó adataink megegyeznek a főgymnásium értesítőjében hivatalosan közölt statisztikával, a melynek alapján szintén nem lehet kedvezőbb képet alkotni az eredményről. Vagy talán az eredménytelenséget commentáló néhány sorban követtük volna el a hibát? Nem gondoljuk, mert hisz a felelősséget a vizsgálatot tevő csoport minőségére, a tanítás módszerére, a tanár-választásokra és az iskola rendezetlen viszonyaira, tehát tisztán tárgyi természetű viszonyokra és körülményekre hárítottuk, minden személyi vonatkozás nélkül. Elfogulatlan elme ebben személyeskedést nem láthat. Avatatlanok számára pedig nem irunk; ezeknek a véleményétől nem függ az iskolánk sorsa. Hanem igenis irunk annak a közönségnek, első sorban egyházkerületünk közönségének, a mely a főiskolát fentartja s a melynek joga van ahhoz, hogy ne csak mindig az alma mater ősi dicsőségét zengő énekeket halljon, hanem hogy tisztán lássa a bajait és fogyatkozásait is annak az intézetnek, amelyre az ifju nemzedék gondozását és jövőjének megalapítását bizza és a melynek előbbre vitelére és a kor igényeihez való fejlesztésére hivatva van. A nyilvánosságot és világosságot tehát nem kerüljük, mert épen ebben látjuk az életnek és a fejlődésnek fő feltételét. Igen, igen, de hát a mi a sorok közt van? Engedjen meg B. I. úr, de a mit ő a sorok közt olvas, az egészen az ő képzelő tehetségének a dolga és ezért — hiába akarja ránk hárítani — a felelősséget el nem vállalhatjuk. Annál kevésbé tehetjük ezt, mert a mint a szóban forgó cikke bizonyítja, magukban a sorokban sem tud mindig olvasni. Különben nem állítaná azt, hogy „*a főgymnásium tanári szobájában kifüggesztve láthatjuk minden egyes tanárnak tananyag beosztását, vagyis tanmenetét hónapról-hónapra, hétről-hétre, illetve napról-napra. Ezen tananyag beosztások minden egyes osztályban is ki vannak függesztve, hogy az egyes tanulók is tájékozva legyenek a feldolgozandó anyag mennyisége és az elérendő cél tekintetéből.*” Ilyen azonban a tanári szobában nincs, hanem ezek a tanmenetek az igazgató fiókjában vannak. Ha ez úgy volna, a mint B. I. úr látta, akkor ehhez egy külön terem kellene, melynek összes falfelületére szükség lenne. De nyoma sincs ilyesminek az osztályokban sem, sőt biztosítjuk B. I. urat, hogy ilyen paedagogiumi abszurdum a debreceni főgymna-

sium osztályteremben nem is lesz soha. Igenis, a tanári szobában ki van függesztve az óraterv, a nyelvtani műszók jegyzéke, a tantervnek az írásbeli dolgozatok számára és idejére vonatkozó rendelkezései s egy nagyobb íven a tanári karnak az egyes tárgyak tanítására vonatkozó elvi megállapodásai, de ez mind nem tananyag-beosztás. Az osztályokban is láthatta az osztály órarendjét, az osztálykönyvtár catalogusát, a nyelvtani műszók jegyzékét s más szemléltető képeket és graphikonokat, de ez sem tanmenet egyik sem. Kétkelünk ezek után abban is, hogy hétről-hétre, napról-napra, sőt óráról-órára előre kidolgozott tanítástervet is látott volna, pláne ez utóbbit éppen az első osztályban! Ezek után arra kérjük B. I. tanár urat, hogy hagyjon fel a sorok közt való olvasás büvészetével, hiszen az emberi értelemnek oly tág tere van botlásokra még a szakjába vágó konkrét dolgok felfogásában is. Mindenek fölött pedig ne mondjon apodiktikus kárhozható ítéletet oly alapon, a melyet maga is bizonytalannak jelez, mert az ilyen eljárásnak sem logika, sem ethika nincs.

— **A protestantizmus föladatai a szocializmussal szemben.** A „protestáns belmisszió“ ez a szerényen működő egyesület, tegnap ismét ülést tartott Cseh Ervin miniszter és Moody András skót. reform. lelkész kettős elnöklete alatt. Az ülésnek tárgya Bernát István felolvasása volt, a ki a protestantizmus feladatait a szocializmussal szemben vázolta. Utalt arra, hogy ezen a téren a magyar protestánsok nemcsak a külföldi egyházak, hanem a magyar katolikusokkal szemben is mennyire elmaradtak. Pedig a szociális tevékenység megindítását az ellentétek kiélesülése, az alsó rétegek körében mutatkozó bomlás jelei, főleg pedig az ifju bünösök folytonos szaporodása sürgőssé teszik. Nem is várható e téren máshonnan gyökeres javulás, mint az egyházaktól, mert az állam az ő eszközeivel sem a szívet, sem a lelkiismeretet nem éri el, pedig ezek megnevesítéséről, felelősségéről van szó. A gyakorlati teendők közt első a szervezkedés, aztán a vasárnapi teljes munkaszünet kivívása. Következik a feladatoknak csaknem végtelen láncolata, melyeket az életre ébredő keresztyéni szellem parancsol. Az előadáshoz Ballagi Aladár, Szabó Aladár, Szöcs Farkas és Moody András szólottak, melegen helyeselve az elmondottakat és sürgetve az akciót mielőbbi nagyobb arányokban való megindítását. A kérdés tárgyalásait december 11-ikén folytatják.

— **A tanári és hivatalnoki vegyes szolgálati időnek** nyugdíjazás esetén való számítása tárgyában rendeletet adott ki a vallás- és közoktatásügyi miniszter (lásd a Hivatalos Közlöny f. é. 24. számát). A rendeletet az tette szükségessé, hogy a törvény nem egyformán szabja meg a nyugdíj összegét a tanári és a hivatalnoki szolgálat után. Ugyanis akár tanári, akár hivatalnoki minőségben teljesített 10 évi szolgálat 40%-nyi nyugdíjra jogosít, de az első 10 évi szolgálaton felül minden tanári év 3%-al, minden hivatalnoki év 2%-al növeli a nyugdíj összegét, míg az a 100%-ot el nem éri, a mi tisztán tanári minőségben töltött szolgálatnál 30 év múlva, tisztán hivatalnoki szolgálat esetén 40 év múlva következik be. A rendelet értelmében, ha vegyes szolgálat

után kell az esedékes nyugdíjat kiszámítani, az első 10 évet is két részből, t. i. hivatalnoki és tanári évekből állónak kell tekinteni, bármilyen minőségben töltött is az első tíz évi szolgálat. És pedig oly két részre kell osztani az első tíz évet, a melyek úgy álljanak egymáshoz, mint az összes tanári évek az összes hivatalnoki évekhez. Ha az osztás eredménye nem egész szám, akkor csak a felévet meghaladó idő vehető egy teljes évnek. Így megállapítván, hogy az első 10 évbe hány tanári és hány hivatalnoki év tudandó be, a többi tanári évek 3%-kal, a többi hivatalnoki évek pedig 2%-kal számítandók. Így pl. 8 hivatalnoki és 22 tanári év esetében az első tíz év úgy tekintendő, mintha 3 hivatalnoki és 7 tanári évből állott volna; ezek után számítandó 40%; marad még 5 hivatalnoki év 2%-kal = 10%, 15 tanári év 3%-kal = 45%, összesen 95%. E szerint tehát ki lehet számítani, hogy minden egyes nyugdíjazás esetében mekkora az esedékes nyugdíj. Azt azonban nem mondja meg a rendelet, hogy mikép kell kiszámítani azt, hogy vegyes szolgálat esetén mikor áll be a maximális nyugdíjhoz való igény. Ki lehet ugyan ezt is számítani közönséges számtani úton is, de csak próbálgatás útján, mert minden évvel változik a kétnemű szolgálat aránya s ennél fogva évről-évre máskép alakul az első tíz évbe betudandó kétféle év száma s ezzel a 3 és 2 százalékkal számítandó év száma is. Meg lehet azonban állapítani oly általános formulát, a mely szerint közvetlenül kiszámítható, hogy vegyes szolgálat esetén összesen hány szolgálati év (sz) jogosít a teljes (100%-nyi) nyugdíjra. Ugyanis tanárra nézve, ki h évig, mint hivatalnok szolgált, a miniszteri rendelet értelmében ez az idő

$$sz = \frac{90 + h + \sqrt{(90 + h)^2 - 120h}}{6}$$

és hivatalnokra nézve, ki t évig, mint tanár szolgált,

$$sz = \frac{80 - t + \sqrt{(80 - t)^2 + 80t}}{4}$$

Ha pl. valaki hivatalnoki pályán töltött 8 év után megy a tanári pályára, akkor összesen 32 évi szolgálatra, tehát még 24 évi tanári szolgálatra van kötelezve; ha pedig az ember pl. 22 évi tanári szolgálat után lép hivatalnoki szolgálatba, akkor összesen 33 szolgálati év, illetőleg még 11 hivatalnoki év után lesz jogosítva a teljes mértékű nyugdíjra.

— **Reklamációkat** s a számok utánpótlása iránti megkereséseket legfeljebb 8—10 nap alatt tessék hozzánk juttatni, mert fölös példányokat nem igen nyomtatunk, s aztán, legnagyobb sajnálatunkra, nem felelhetnénk meg a megkeresésnek.

— **A hátralékok befizetésére** tisztelettel kérjük illető előfizetőinket, különösen azokat, *a kik még a múlt évről, sőt évekről sem tettek eleget kötelezettségöknek.* Egyszersmind kérjük az előfizetések megújítását is.

— **Mindenféle egyházi és egyéb nyomtatványok,** valamint könyvek, egyházi jegyzőkönyvek *igen mérsékelt árak mellett* kaphatók, illetve megrendelhetők *Hoffmann és Kronovitz* könyvnyomdájában Debrecenben, a főpostával szemben.

TARTALOM-JEGYZÉK: Patrónusok az erdélyi ref. egyházkerületben, Nagy István. — Tárca: A német evangélikai tartományi egyházak egyesüléséről. — s — a. — Tanügy: A kántorképzésről. P. Tóth János. — Közéletünk: Bakóczy János adománya a debreceni ref. collégium levéltárába. Balogh Ferenc. — A békés-bánati egyházmegye közgyűlése. Diakon. — A tiszántúli ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése. — Külön felék.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társ: **Erőss Lajos.**

Pályázat segédlelkésszi állásra.

a füzes-gyarmati egyházban.

Javadalma: 1. Lelkész részéről kosztra mosásra háromszáz forint.

2. Fűtés-, világítás- és takarításról szintén a lelkész gondoskodik.

3. Az egyház pénztárából kétszáz forint évnegyedes előleges részletekben.

4. A lelkészlak udvarán egy szobából álló külön lakás.

Kötelessége a lelkészi minden teendőkben való segédkezés.

Az állomás *f. évi december 12-én* elfoglalandó lenne.

Füzes-Gyarmat (Békésmegye), 1899. okt. 24.

Szilágyi Márton,

ref. lelkész.

Nagytszeteletű s tekintetes egyházi előjáróság.

Elmulaszthatatlan kötelességemnek tartom a nagytszeteletű és tekintetes egyházi előjáróságokat értesíteni arról, hogy 8 éve fennálló

orgona építészeti műtermemet,

mely eddig Széchényi-utca 1805. szám alatt volt,

1899. év november hó 1-től

Darabos-utca 7. szám alá

teljesen e célra újonnan épített házamba helyeztem át, ahol azt a mai kor kivánalmainak megfelelően rendeztem be úgy, hogy bármilyen nagyságú és kivitelű orgonákat, állító termemben teljesen elkészíthetek s azokat átvizsgálás után megrendelési helyökre szállítom. Munkám jószágáról kezeskedik azon nagyrabecsült pártfogás, hogy évente *10—15 ev. reform. egyháznak* szolgálók munkámmal s magam is, mint református vallású, egyházam érdekét tartom szem előtt s úgy az árakban, mint a kivitelben a teljes megbízhatóságra törekszem.

Továbbra is szives pártfogásukba ajánlva magamat, maradtam teljes tisztelettel

Kerékgyártó István

orgona-építő.

NEUMANN M.

Magyarország legnagyobb és legrégebb

férfi-, fiu- és gyermek-ruha telepe

DEBRECEN, Főtér, a m. kir. postával szemben.

Pontos czimemre figyelni tessék.